

Kuusi muutoksen päivää

DocPoint 09 – Helsingin dokumenttielokuvafestivaali

Ruj Jovanovic Hyvärinen
Opinnäytetyö
Humanistinen Ammattikorkeakoulu
Kauniaisten koulutusyksikkö
Kulttuurituotannon koulutusohjelma
Marraskuu 2009

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ENGLISH ABSTRACT

JOHDANTO	5
1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	6
1.1 DocPoint – Helsingin dokumenttifestivaali	6
1.2 DocPointin tarkoitus	6
1.3 DocPoint 2009	7
1.4 Muutos 09 – elävää puhetta siitä, miten maailmaa muutetaan	8
1.5 Tutkimuksen ajankohtaisuus ja tärkeys	9
3 TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA	9
4 AINEISTON KERUU JA TUTKIMUSMENELMÄT	11
5 HAASTATTELUT	12
5.1 Haastatteluvastaukset	12
5.1.1 Mikä on DocPointin yhteiskunnallinen merkitys	12
5.1.2 Milla tavalla DocPoint toimii yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina?	14
5.1.3 Uskotko, että DocPoint ja sitä kautta suomalainen dokumentti- elokuva voi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ja onko sillä voimaa muuttaa asioita?	17
5.1.4 Uskotko, että Liikkumavara saa aikaan konkreettista muutosta ihmisten yhteiskunnallisessa käyttäytymisessä?	20
5.1.5 Uskotko, että Liikkumavara aikaan saa konkreettista muutosta kansanedustajan työssä?	23
5.1.6 Minkälainen työkalu Docpoint on sinulle? Mitä Docpoint sinulle merkitsee?	25
6 DOKUMENTTIELOKUVAN VAIKUTUS	27
7 DOCPOINTIN VAIKUTUS	31
8 YHTEENVETO	35
9 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ	37
10 LÄHTEET	40
11 AIHEESEEN LIITTYVÄ KIRJALLISUUS	41

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kauniaisten koulutusyksikkö
Kulttuurituotannon koulutusohjelma
Vanha Turuntie 14, 02700 Kauniainen
Puh. (09) 5404 2438

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Työn tekijä	Ruj Jovanovic-Hyvärinen
Työn nimi	Kuusi muutoksen päivää DocPoint 09 – Helsinki Documentary Film Festival
Hakusanat	DocPoint, dokumenttielokuva, festivaali, muutos, yhteiskunnallinen vaikuttaminen
Sivumäärä	41
Työn ohjaaja	Arto Lindholm, Jukka Hytti
Päiväys	05.11.2009

Tämä tutkimus suoritettiin syksyllä 2009.

Tutkimuksen pääasiallinen tavoite oli avata uusia näkökulmia DocPointin – Helsingin dokumenttielokuvasfestivaalin merkityksestä yhteiskunnallisen keskustelun foorumina ja tuoda DocPointista uutta tietoa elokuva-alan ammattilaisille ja siitä kiinnostuneille. Se myös esittelee vuoden 2009 DocPointin toimintaa ja taustoja sekä avaa keskeisiä dokumenttielokuvaan liittyviä käsitteitä. Tämä tutkimus on ensimmäinen DocPointia yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina tutkiva työ. Tutkimus toteutettiin asiantuntijahaastatteluiden avulla, joiden kautta luotiin tulkinta aiheen suhteesta tutkimustuloksiin.

Haastattelut toteutettiin Helsingissä huhtikuussa 2009. Haastateltavina olivat tuottaja Pertti Veijalainen, tuottaja-ohjaaja Jouko Aaltonen, ohjaaja Annika Grof, kansanedustaja Heidi Hautala, tutkimusjohtaja Aleks Neuvonen, tuottaja Iikka Vehkalahti, Docpointin toiminnanjohtaja Jari Matala ja DocPointin taiteellinen johtaja Erkkö Lyytinen. Haastattelut olivat suoria vuorovaikutustilanteita, joiden tarkoituksen oli kerätä tutkimusongelmina esiintyviin kysymyksiin vastauksia unohtamatta vapaata ja rentoa ajatuksenvirtaa, jotta saataisiin mahdollisimman erilaisia ja persoonallisia vastauksia. Haastattelukysymykset olivat kaikille haastateltaville pääosin samoja, joka mahdollisti kattavat vastaukset.

Tutkimustuloksista nousi esiin se, että DocPoint koettiin tärkeänä dokumenttielokuvan esitysareenana Suomessa sekä yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä ohjelmistonsa ja oheisohjelmiensa kautta. Tutkimus toimii pohjana DocPointin tulevaisuutta ajatellen. Se antaa DocPointille oleellista tietoa sen vaikutusmahdollisuuksista.

HUMANITIES POLYTECHNIC
Cultural production and management degree programme
The Kauniainen unit
Vanha Turuntie 14, 02700 Kauniainen
Tel. +358 9 5404 2438

BACHELOR'S THESIS SUMMARY

Author	Ruj Jovanovic-Hyvärinen
Title	Kuusi muutoksen päivää DocPoint 09 – Helsingin dokumenttielokuvafestivaali
Entries	DocPoint, dokumenttielokuva, festivaali, muutos, yhteiskunnallinen vaikuttaminen
Number of pages	41
Tutors	Mr. Arto Lindholm, Mr. Jukka Hytti
Date	05.11.2009

This study was conducted in the Autumn of 2009.

The main goal of the study was to bring new perspectives about the role of the DocPoint – Helsinki's film document festival – as a forum for societal discussion and to promote DocPoint among film industry professionals and document buffs.

This study elaborates on the background and events of the 2009 DocPoint festival and includes descriptions of film document related terminology. Furthermore, this is the first study to research DocPoint's role as an arena for societal discourse.

Interviews were the main research method used and were conducted in Helsinki in April of 2009. Eight interviews included: producer Pertti Veijalainen, producer-director Jouko Aaltonen, director Annika Grof, member of parliament Heidi Hautala, manager Aleksi Neuvonen, producer Iikka Vehkalahti, Docpoint's operations manager Jari Matala and DocPoint's artistic manager Erkkö Lyytinen. These interactive sessions were aimed to get diverse opinions on the issues related to the goal of this study.

The main results of this study emphasize the importance of DocPoint as a documentary film festival and also as a driver of discussion on society-related issues. This study aims to illustrate the future possibilities for societal impact captured by the DocPoint film festival.

JOHDANTO

”Antaa hirvittävien kuvien ahdistaa meitä. Vaikka ne ovat vain symboleja, (...) ne täyttävät elintärkeää tehtävää. Kuvat kertovat: tätä ihmiset kykenevät tekemään – ja tekevät vapaaehtoisesti, innoissaan ja itseoikeutetusti. Älkää unohtako sitä.”
(Johansson 2009, 6)

Näin kirjoittaa Susan Sontag viimeiseksi jääneessä kirjassaan *Regarding the Pain of Others*. Hänen sanoissaan lepää kuvien voima. Sama voima on aistittavissa dokumenttielokuvassa, jolla on DocPointin taiteellisen johtajan Erkko Lyytisen sanoin ”Ainutlaatuinen voima muuttaa maailmaa, parhaimmillaan se antaa syviä oivalluksia maailmasta, hiljaista ymmärrystä ihmisen motiiveista, hänen toiminnastaan ja tekojensa seurauksista.” (Lyytinen 2009, 3)

Yksittäisen dokumenttielokuvan arvoa lainkaan väheksymättä täytyy maailman muutosta dokumenttielokuvan näkökulmasta pohtia laajemmin. Yksi tapa on tutkia sen luomaa katsomiskokemusta, joka dokumenttielokuvan festivaalilla muuttuu kollektiiviseksi ja jota syventävät keskustelutilaisuudet ja seminaarit. Tämä on hyvä esimerkki tavasta aikaansaada keskustelua, vaikuttaa ja luoda kokemusta muutoksesta.

Tämän tutkimuksen aiheena on DocPoint ry:n vuosittain järjestämä DocPoint - Helsingin dokumenttielokuvafestivaali. Tutkimuksessa pyrin havainnoimaan DocPointin merkitystä suhteessa siihen miten se toimii yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä vuoden 2009 festivaalin näkökulmasta. Järjestyksessä kahdeksas kuusipäiväiseksi kasvanut festivaali 20.-29. tammikuuta tarkasteli totuuden ja muutoksen käsitteitä, joten sillä oli selvästi yhteiskunnallisempi ote kuin aikaisemmillä festivaaleilla.

Tutkimustuloksissa pyrin osoittamaan uusia näkökulmia DocPointista ja sen kautta myös suomalaisesta dokumenttielokuvasta sekä niiden vaikutusmahdollisuuksista eri näkökulmista koostuvien alan ammattilaisten kanssa käymieni haastattelujen sekä pohdiskelevien johtopäätösten avulla. Tutkimuksen tavoite on avata uutta tietoa DocPointista dokumenttielokuvan ammattilaisille ja siitä kiinnostuneille sekä hyödyttää DocPointia tulevan toiminnan suuntaviivoja suunniteltaessa.

1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

1.1 DocPoint – Helsingin dokumenttielokuvafestivaali

DocPointin järjestää DocPoint – Helsingin dokumenttielokuvayhdistys ry. Se on voittoa tavoittelematon yhdistys, joka perustettiin vuonna 2001 vahvistamaan, syventämään ja monipuolistamaan dokumenttielokuvan asemaa ja sen tuntemusta Suomessa. Yhdistyksen toiminta koostuu kolmesta osa-alueesta: DocPoint – Helsingin dokumenttielokuvafestivaalista, syksyisin pidettävästä by DocPoint –viikonlopputapahtumasta sekä lasten ja nuorten elokuvatapahtuma DOKKINO:sta. Tapahtuma on kävijämäärältään Pohjoismaiden suurin ja yksi maailman kymmenestä suuresta dokumenttielokuvatapahtumasta. Festivaali tarjoaa laadukasta, kiinnostavaa ja koskettavaa dokumenttielokuvaa katsottavaksi ja koettavaksi. (DocPoint-katalogi)

1.2 DocPointin tarkoitus

DocPointin tarkoituksena on tuoda parhaimmat suomalaiset ja kansainväliset dokumenttielokuvat näkyvästi esille elokuvateattereihin ja ihmisten tietoisuuteen. DocPointissa korostetaan elokuvallisesti laadukkaiden, aihetta kuin aihetta kannattelevien dokumenttien esittämistä elokuvateattereissa, joissa ne suurella kankaalla esitettyinä pääsevät oikeuksiinsa.

Kollektiivisen katsomiskokemuksen kautta, joka syntyy yleisön ja elokuvan vuorovaikutuksessa, saadaan elokuville suurempi huomioarvo. ”Dokumenttielokuvakin on parhaimmillaan yhteisessä sosiaalisessa kontekstissa elokuvateattereissa katsottuna ja vielä parempi jos elokuvasta voidaan käydä dialogia tekijän tai tekijöiden kanssa.” (Matala 2009).

Tuodessaan vuosittain vaihtuvilla teemoilla Helsingin elokuvateattereihin kotimaisten ja kansainvälisten dokumenttielokuvien parhaimmiston, sekä järjestämällä vuorovaikutusta elokuvantekijöiden ja yleisön välillä keskustelutilaisuuksissa ja seminaariessa DocPoint on yksi merkittävimmistä ajatuksia ja tunteita herättävistä tapahtumista dokumenttielokuvan äänitorvena ja maailman tapahtumien ja ilmiöiden peilinä. Koko toiminnan lähtökohtana onkin ollut dokumenttielokuvan tekijöiden halu käsitellä uusia asioita ja saada niille huomiota.

1.3 DocPoint 2009

DocPointin vuosittainen ohjelmisto koostuu useista esityssarjoista, jotka sisältävät kotimaisen ja kansainvälisen, uuden dokumenttielokuvatuotannon parhaimmiston. Tärkeimpänä pidetyn, Kotimaisen esityssarjan, elokuvat valitsee dokumenttielokuvan ammattilaisista ja yhteiskunnallisista vaikuttajista koostuva raati. Elokuvantekijöitä esitellään retrospektiiveissa ja vuosittain vaihtuvien teemamaiden elokuvakulttuuria niihin keskittyvissä esityssarjoissa.

Lasten ja nuorten dokumenttielokuvatapahtuma DOKKINO keskittyy ohjelmistossaan nuoremmalle yleisölle suunnattuihin dokumentteihin. DocPoint Masterclass on taidekouluille ja ammattilaisille järjestettävä koulutustilaisuus. Keskustelutilaisuudet, seminaarit ja klubit tarjoavat mahdollisuuden elokuvien ja niiden aiheiden kautta esille nousevien teemojen laajemaan käsittelyyn.

DocPoint 2009 oli vahvojen elokuvantekijöiden ja yhteiskunnallisiin sekä poliittisiin aiheisiin nojaavien elokuvien juhlaa (www.docpoint.info). Festivaali rakennettiin totuuden ja muutoksen käsitteiden kautta, joista erityisesti muutos antoi festivaalin ohjelmistolle ajankohtaisen yhteiskunnallisen ja poliittisen näkökulman. DocPointin taiteellisen johtajan Erkko Lyytisen mukaan muutoksen teemaan päädyttiin tietoisuuden ja totuuden kautta, koska juuri ne aiheuttavat muutosta ja muuttumista: ”Yhtäkkiä tajusin, että moni itselleni tärkeä ohjelmiston elokuva edusti dokumenttielokuvien kykyä todistaa historiallisia tapahtumia. Ajattelin elokuvien sopivan hyvin yhteen tämänhetkisten maailman muutoksien kanssa. DocPointin tehtävä on ainakin toistaiseksi tuoda esille myös dokumenttielokuvan vaikutuskeinoja. Festivaalin historian aikana mukana on aina ollut erilaisia dokumenttielokuvan rajapintoja ja huomiopaikkoja” (Lyytinen 2009, 4). Toisin sanoen kun elämme muutoksen ja isojen kysymysten aikoja, festivaali elää niiden mukana.

Tämä käy hyvin ilmi Muutoksen kuvat- (esityssarjan elokuvat pohtivat muutoksen toteutumista, toteuttajia ja muutoksen mahdollisuuksia), Puhu minulle totuudesta- (sarjan elokuvissa elokuvantekijät katsovat perimmäistä totuutta yksittäisten henkilöiden kautta) ja Kotimainen esityssarja- (kotimaisia laatudokumenttielokuvia vuodelta 2008) esityssarjoihin valituista elokuvista sekä ympäristöjärjestö Dodon ja Demos Helsinki - ajatushautomon kanssa yhteistyössä toteutetun pääseminaarin, Muutos 09 – elävää puhetta siitä, miten maailmaa muutetaan, aiheista sekä Suomi Post Mortem-hankkeen elokuvista, joiden tavoite oli

laajentaa ja avata koulusurmien ympärillä käytyä keskustelua. Nämä elokuvat ja aiheet kertovat yhteiskunnallisesta murroksesta ja epäkohdista. Tästä hyvänä esimerkkinä on paljon keskustelua aiheuttanut Annika Grofin ohjaama Kotimaisen esityssarjan puhutuin elokuva Liikkumavara, joka näyttää eduskunnan työskentelyn aivan uudessa valossa. Se päästää katsojat eduskunnan suljettujen ovien taakse todistamaan poliittista peliä parhaimmillaan, kun sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus käsittelee lakiesitystä terveyskeskus- ja päivähoitomaksujen korottamisesta.

1.4 Muutos 09 – elävää puhetta siitä, miten maailmaa muutetaan

DocPointin ja ympäristöjärjestö Dodon organisoima festivaalin pääseminaari 24.1.2009 Ateneumissa syvensi festivaalin muutosteemaa pureutumalla siihen Muutoksen kuvat -esityssarjan elokuvien, Liikkumavara-elokuvan, elokuvantekijöiden, poliitikkojen, tutkijoiden, arkipäivän aktiivien ja asiasta kiinnostuneen yleisön vuorovaikutuksessa. DocPoint ja Dodo tuovat Ateneumin lavalle elokuvantekijöitä, poliitikkoja, tutkijoita sekä arkipäivän aktiiveja, joiden sanoissa muutos saa uusia muotoja.

Seminaarissa mukana olivat mm. ohjaajat John Webster, Peter Wintonick, Orwa Nyrabia, toimittaja Pasi Toiviainen, tutkija Aleksis Neuvonen, sivilisaatiohistorioitsija Tapani Hietaniemi, taiteilija Terike Haapoja, blogistit Noora Vanhanen ja Aapo Korkea-aho, elokuva-tutkija Ilona Hongisto. Seminaarissa nähtiin myös otteita elokuvista ”Liikkumavara” (O: Annika Grof, Suomi, 2008; DocPointin Kotimainen esityssarja), ”69” (O: Nikolaj Viborg, Tanska, 2008; DocPointin Muutoksen kuvat -sarja), ”Katastrofin aineksia” (O: John Webster, Suomi, 2008), ”Burma VJ” (O: Anders Østergaard, Tanska, 2008; DocPointin Muutoksen kuvat -sarja), sekä Pasi Toiviaisen kirjasta ”Ilmastonmuutos.Nyt”.

DocPointin virallisilla internet-sivuilla seminaaria luonnehdittiin seuraavasti: ”Seminaarissa kysytään, miten muutokset syntyvät, ketkä niitä tekevät ja millaiseksi muutetaan vuosi 2050? Demokratian rippeet Burman kaduilla, poliittiset kamppailut Suomen eduskunnassa tai mellakat Kööpenhaminan nuorisotalolla jättivät jäljen filmille, mutta muuttivatko ne maailmaa? Olemmeko muutoksen tekijöitä vai kokijoina? Entä mitä muutos tarkoittaa Suomessa, globaalista näkökulmasta tai dokumenttielokuvissa?” (www.docpoint.info)

1.5 Tutkimuksen ajankohtaisuus ja tärkeys

DocPointin merkityksestä yhteiskunnallisen keskustelun foorumina, jossa sivutaan myös suomalaisen dokumenttielokuvan yhteiskunnallista merkitystä ei ole aiemmin tehty tutkimusta, mutta sitä vastoin dokumenttielokuvaa monipuolisesti käsitteleviä tutkimuksia on olemassa useita kuten Jari Sedergrenin ja Ilkka Kippolan Dokumentin ytimessä – Suomalaisen dokumentti- ja lyhytelokuvan historia 1904-1944 (2009), Jouko Aaltosen väitöskirja Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa – Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi (2006), Susanna Helken väitöskirja Nanookin jälki – tyyli ja metodi dokumentaarisen ja fiktiivisen elokuvan rajalla (2006), John Websterin ja Anu Lyran raportti dokumenttielokuvan levityksestä, Helena Yli-Kyynyn tutkielma Dokumenttielokuvan monimuotoisuus televisiossa, Katsaus Dokumenttiprojektin tarjontaan sekä Ilona Hongiston valmistuva väitöskirja Against Indexicality – On Experimental Documentary, joka lähestyy kokeellisia dokumentteja näkökulmasta, jossa taiteellinen ilmaisu ja teoreettiset hahmotelmat tiedon rakentumisesta ovat vuoropuhelussa keskenään.

Se, että DocPointia eikä sen merkitystä yhteiskunnallisen keskustelun foorumina ole tarkemmin tutkittu, on mielenkiintoista. DocPoint on kuitenkin kotimaisille dokumenteille ja ylipäätään dokumenttielokuvalla elinehto alan suurimpana esitysfoorumina. Elokuviensa ensisijainen tavoite ei välttämättä ole yhteiskunnallisen heräämisen aiheuttaminen, mutta kertoessaan tämän päivän maailmasta ja erityisesti suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaisuudesta, ne koskettavat ja haastavat näkemään asioita uusista näkökulmista.

Parhaimmillaan kokemus dokumenttielokuvasta herättää keskustelua, jolla luodaan vaikuttamiselle otollista ilmapiiriä. Ilman DocPointin kaltaista esitysfoorumia moni näistä elokuvista jäisi alati kilpailuhenkisemmässä elokuvamaailmassa vaille huomiota. DocPointin tutkiminen edellä mainitusta näkökulmasta on mielestäni mielekäs tutkimuskohde.

2 TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA

Tutkimuksen näkökulmaa kartoittaessa on tarpeen kertoa suhteeni vuoden 2009 DocPoint festivaaliin. Toimin festivaaliassistenttina ja seminaarien järjestäjänä. Vaikka työtehtäväni olivat arkisten tuotannollisten asioiden hoitamista tarjosi se monipuolisen tarkastelunäkökulman festivaalin toimintaan. Pääsin tutustumaan lähemmin vuoden 2009 festivaalin ohjelmistoon ja sen rakenteeseen ja erityisesti Muutos 09 –pääseminaariin.

Koin ohjelmiston ja etenkin pääseminaarin sekä Suomi Post Mortem- hankkeen sisällön tärkeäksi, koskettavaksi ja ajatuksia herättäväksi. Pääsin ikäänkuin asioiden sisään. Monesti katsottuani ohjelmiston elokuvia ja keskusteltuani seminaarin muiden järjestäjien kanssa maailman ja Suomen polttavista aiheista aloin kyseenalaistaa aikasemmin totuuksina pitämiäni asioita, koska jouduin miettimään niitä uusista näkökulmista. Aloin pikkuhiljaa tajuta DocPointin roolin ajatuksien herättäjänä ja kyseisen aiheen potentiaalisena tutkimisen kohteena. Ilman näitä kokemuksia tuskin olisin kiinnostunut DocPointista ja yleensä dokumenttielokuvasta siinä määrin, että olisin päätenyt tähän aiheeseen. Tutustuin tavallaan itseeni ja omiin ajatuksiini uudesta näkökulmasta.

Tutkimus pyrkii löytämään tuoreita näkökulmia DocPointista sekä yleensä suomalaisesta dokumenttielokuvasta. Se havainnoi aihetta haastatteleamalla alan ammattilaisia ja asiantuntijoita, jotka kukin katsovat maailmaa omasta erikoisnäkökulmastaan. Tärkeää oli saada mukaan dokumentin tekijän, tuottajan, rahoittajan ja kansalaisvaikuttajan näkökulma DocPointin oman näkökulman lisäksi. Tutkimus pyrkii kokonaisvaltaiseen kuvaan DocPointista ja sen yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista.

Tutkimuksessa haastatellaan Liikkumavaran ohjaajaa Annika Grofia, tuottaja-ohjaaja Jouko Aaltosta sekä tuottaja Petri Veijalaista tuotantoyhtiö Illume Oy:stä, kansanedustajaa ja vuoden 2008 DocPointin kotimaisen esityssarjan valintaraadin jäsentä Heidi Hautalaa, kansalaisvaikuttajaa ja Demos Helsingin tutkimusjohtajaa Aleks Neuvosta, joka oli vuoden 2009 kotimaisen esityssarjan valintaraadin jäsen sekä Muutos 09 –seminaarin järjestäjä. Rahoittajan roolissa haastattelin YLE:n dokumenttiprojektin tuottajaa Iikka Vehkalahtea ja itseoi-keutettuina esitettävän foorumin, DocPointin toiminnanjohtajaa Jari Matalaa ja taiteellista johtajaa Erkki Lyytistä.

Annika Grofia ja Pertti Veijalaista päädyin haastattelemaan Liikkumavaran takia. Elokuva toimii hyvänä esimerkkinä DocPointin ja suomalaisen dokumenttielokuvan vaikuttavuudesta. Se herätti erityisen paljon keskustelua päätöksentekoa kriittisesti tarkastelevan aiheensa vuoksi. Ohjaajan ja tuottajan mielipiteet ovat tässä suhteessa oleellisia. Jouko Aaltonen ja Iikka Vehkalahti ovat arvostettuja dokumenttialan ammattilaisia ja asiantuntijoita, joten heidän haastatteleminen koin tärkeäksi saadakseni laajan ja monipuolisen näkökulman aiheeseen. Aaltosella on haastatteluissa tuottajan ja Vehkalahtella rahoittajan rooli toimiessaan tällä hetkellä YLE:ssä, joka on DocPointin tärkeimpiä rahoittajia. Heidi Hautala ja Aleks Neuvonen tuntevat DocPointin jo entuudestaan ja kansalaisvaikuttajina heidän

mukaan ottaminen oli luontevaa. Heidän tarkoituksenaan on ottaa kantaa juuri yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta DocPointin toimintaan ja erityisesti vuoden 2009 yhteiskunnallisemman suunnan ottaneeseen festivaaliin. Jari Matalan tuotannollisen näkemyksen ja Erkki Lyytisen taiteellisen näkemyksen merkitystä tutkimukselle on tarpeetonta perustella. On itsestään selvää, että tutkimuskohteena olevan tahon keskeisten hahmojen mielipiteillä on suuri merkitys.

3 AINEISTON KERUU JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Idea rakentaa tutkimus erilaisista näkökulmista aihetta lähestyvien asiantuntijahaastatteluiden varaan oli jo työn alkuvaiheessa mukana. Esillä oli myös kävijätutkimuksen laadinta, mutta koin, että tästä aiheesta sitä olisi hankalaa toteuttaa. Jo aikataulullisista syistä olisi ollut vaikea löytää kyllin edustava joukko haastateltavia etenkin kun tutkimusongelmia edustavat kysymykset ovat sellaisia, jotka edellyttävät perehtyneisyyttä. Päädyin keräämään tutkimusaineiston lähdekirjallisuudesta ja asiantuntijahaastatteluilta, jotka kattavat aiheen käsittelyn monipuolisesti ja eri näkökulmista tarkasteltuna.

Huhtikuun 2009 aikana toteutetuissa haastatteluilta olin suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Tämä on tärkeää, kun halutaan luoda hyvä keskusteluilmapiiri vapaa-ajatuotoiselle ajatustenvaihdolle. Haastattelujen tallentaminen nauhalle osoittautui hyväksi toimintatavaksi. Haastattelutilanne saa elää ja etsiä muotoaan kysymysten pitäessä keskustelutilanteen rajoissa niin, että tutkimusongelmiin saadaan vastaus. Oleellista monipuolisten tutkimustuloksien saamiseksi oli kysyä haastateltavilta pääosin samat tutkimusongelmina esiintyneet kysymykset, jotta saisin mahdollisimman monesta eri näkökulmasta samoihin teemoihin monitahoisia vastauksia. Haastateltavien vastauksista nostin esille oleelliset kohdat suhteessa tutkimuksen näkökulmaan. Lopuksi muodostin yhteenvedon alussa esitetyn tutkimuksen aiheen ja tutkimustulosten välille.

4 HAASTATTELUT

Haastateltaville esitetyt kysymykset:

1. Mikä on DocPointin yhteiskunnallinen merkitys?
2. Millä tavalla DocPoint toimii yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina?
3. Uskotko, että DocPoint ja sitä kautta suomalainen dokumenttielokuva voi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ja onko sillä voimaa muuttaa asioita?
4. Uskotko, että Liikkumavara aikaansaa konkreettista muutosta ihmisten yhteiskunnallisessa käyttäytymisessä, entä kansanedustajien työssä?
5. Uskotko, että Liikkumavara aikaansaa konkreettista muutosta kansanedustajien työssä?
6. Minkälainen työkalu Docpoint on sinulle? Mitä DocPoint merkitsee sinulle?

4.1 Haastatteluvastaukset

Haastateltavien nauhoitettuja vastauksia olen jonkin verran lyhentänyt ja puhekieleen luontevasti kuuluvia täytesanoja karsinut. Muutoin olen pyrkinyt säilyttämään puhujan oman ilmaisun.

4.1.1 Mikä on DocPointin yhteiskunnallinen merkitys?

JOUKO AALTONEN

DocPointin yhteiskunnallinen merkitys on sama kuin itse dokumenttielokuvan eli tuoda esiin uusia näkökulmia, tehdä avauksia uusiin aihepiireihin ja nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun asioita, joista on vaiettu. DocPoint on esteettinen, taiteellinen ja yhteiskunnallinen foorumi, tekijöiden, yleisön ja julkisuuden vuorovaikutusareena. DocPointin merkitys näkyy myös siinä, että media seuraa festivaalia aktiivisesti. (Aaltonen 2009).

HEIDI HAUTALA

Merkitys on suuri kahdestakin syystä. Ensiksi DocPoint pystyy dokumenttielokuvan keinoin kertomaan ihmisille monimutkaisista yhteiskunnallisista ongelmista havainnollistaen

elokuvassa asioiden välisiä yhteyksiä. Se auttaa ymmärtämään maailmaa, jonka hahmottaminen tänä päivänä on melko monimutkaista. Toiseksi DocPoint tavoittaa mielenkiintoisen ja yhä laajenevan yleisön. Se on tämän ajan keino. Taiteellisuuden ja asiakysymysten erittelyn yhdistäminen on vaikuttavampaa tietoisuuden muuttamista kuin propaganda tai asian jakaminen sinällään.

Viestinnässä on selvä uuden median ominaisuus, joka sallii subjektiivisen ja omakohtaisen lähestymistavan kuten uusi suomalainen dokumenttielokuva ja mahdollistaa samaistumisen ja jakamisen. Olen ymmärtänyt, että tämä on anglosaksinen dokumenttielokuvan traditio, jossa tekijä pistää itsensä peliin. Mielestäni tämä lähestymistapa on kiinnostava. (Heidi Hautala 2009).

ALEKSI NEUVONEN

Dokumenttielokuvan merkitys on sisäinen. Se näyttää ihmisille todellisuutta sellaisesta näkökulmasta mihin ei aina välttämättä törmää. Minulla on vahva näkemys siitä, että meillä Suomessa on melko samanlainen ja yhtenäinen kokemusmaailma. Pieni kansa, eikä suuria luokkaeroja. Yksi tai kaksi televisiokanavaa. Viimevuosien kehitys näyttää, että meilläkin on monipuolistunut todellisuus. On pienempiä alakulttuureita. Tarve ymmärtää ympäröivää maailmaa kasvaa. On tärkeää, että on olemassa kanavia esitellä ihmiselämän ja yhteiskunnan eri puolia. Festivaalin vahvuus on siinä, että se tekee asiat näkyviksi, isoksi ja kokoaa niitä laajemmaksi tarjonnaksi ja helposti saavutettaviksi. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

DocPoint on suomen tunnetuin dokumenttielokuvafestivaali, jossa dokumenttielokuvat niin suomalaiset kuin kansainvälisetkin ovat pääosassa. Jos kyseessä on dokumenttielokuvafestivaali, niin silloin oletusarvona on, että siellä esitettävät elokuvat käsittelevät yhteiskuntaa jollakin tavalla. Elokuvat peilautuvat takaisin yhteiskuntaan ja vaikuttavat. Elokuvan aiheesta, otteesta, näkökulmasta ja tekijästä riippuu kuinka vahva elokuvan vaikuttavuus on. (Annika Grof 2009).

IIKKA VEHKALAHTI

DocPointin elokuvilla on selkeästi yhteiskunnallinen luonne. Ne käsittelevät asioita suomalaisesta ja kansainvälisestä näkökulmasta, universaaleja teemoja kuten oikeudenmukaisuutta ja vääryyttä, mutta myös monimutkaisempia kuten vallankäytön olemusta tai vieraantuneisuutta. DocPointilla on silloin yhteiskunnallista merkitystä. Mitä mittaluokkaa se on, sitä on vaikea sanoa. (Iikka Vehkalahti 2009).

ERKKO LYYTINEN

Minulla on tällainen oma teoria. Kun ihmiset näkevät ja kokevat jotain yhdessä niin se väistämättä jättää isomman muistijäljen kuin mikä tahansa muu. Riihimäkeläisenä voin arvioida, että vuoden 2009 DocPoint-elokuvia kävi katsomassa Riihimäen kaupungin verran väkeä. Se on aika paljon. Jos koko kaupungilla olisi yhteinen kokemus, sillä olisi vaikutusta. Dokumenttielokuvalla on kyky vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. DocPoint tuo asiat esille ja niistä keskustellaan.

Vuoden 2008 DocPointissa oli nerokasta ottaa esille Iran eli sellainen maa, josta meillä uutiskanavien diktatuurin kautta on vain negatiivinen kuva. Elokuva voi näyttää inhimillisen puolen ihmisten elämästä. Elokuva on siitä erikoinen kulttuurimuoto, että siinä mennään kulttuurirajojen yli. Inhimillisyys on toimiva juttu. (Erkko Lyytinen 2009).

JARI MATALA

Festivaalin suuri merkitys on siinä, että se tuo mahdollisuuksia tarjolle ja pitää huolen, että taso säilyy. Se, minkä DocPoint tai taiteellinen johtaja näkee muutoksen aiheeksi, ei välttämättä tarvitse olla sinun näkemyksesi. Voit itse valita ohjelmistosta minkä tyylinen muutos sinua kiinnostaa. (Jari Matala 2009).

4.1.2 Millä tavalla DocPoint toimii yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina?

JOUKO AALTONEN

Ennen kaikkea se on foorumi, joka nostaa asioita esille. DocPointilla sinänsä ei ole kovin selvää omaa yhteiskunnallista agendaa, mutta se tarjoaa keskustelualustan. Yhteiskunnallisten teemojen esille nousu on globaali ilmiö. Suomalaista on se, että politiikka oli vielä 90-luvulla huonossa huudossa. Ajateltiin, että se on korruptoitunutta ja lähtökohtaisesti negatiivista ja tylsää. Vastavaikutuksena tälle on noussut uudenlainen poliittisuus, esimerkiksi kansalaisaktiivisuus, jonka vaikuttaminen ei kanavoidu perinteisen puoluelaitoksen kautta. Dokumenttielokuvalla on tuntosarvet siihen, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Tämä on säteillyt elokuvaan, jotka kuvaavat tapahtumassa olevaa muutosta.

Ilmiönä muutos on laajempi. Se liittyy politiikkaan yleensä ja maantieteellisesti enemmän läntiseen maailmaan. DocPoint voisi olla vaikutuskeino, mutta en ole varma ovatko teki-

jät sitä tarkoittaneet. Se on työkalu maailman muuttamiseen ja asioiden esille nostamiseen, mutta perinteinen vasara, jolla maailmaa on muutettu, se ei ole.

Ajatus siitä, että dokumenttielokuvalla on yhteys kansalaisyhteiskuntaan ja että se voi olla kansalaisyhteiskunnan rakentamisen, itsetiedostamisen ja itsekritiikin väline on vanha määritelmä. John Griersonin suuri ajatus siitä, että dokumenttielokuva on demokraattisen yhteiskunnan kansalaiskasvatusta ja yhtäaikaisesti myös taidetta. Iso vääntö on käyty eri aikoina siitä painotetaanko estetiikkaa vai instrumentaalista luonnetta. Dokumenttielokuvan suurin muutos 2000-luvulla on ollut se, että instrumentaalista funktiota on painotettu enemmän kuin aiemmin. Se heijastelee suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta. (Jouko Aaltonen 2009).

HEIDI HAUTALA

DocPointissa on kiinnostavalla tavalla tuotu vuorovaikutus esille, esimerkiksi tapaamiset keskustelut ohjaajan kanssa tai yleisökeskustelut. Tämä on hyvä tapa houkutella ihmisiä pohtimaan vieraampiakin asioita. Oli hyvä, että muutoksen teemaa käsiteltiin erikseen, esim. Muutos 09- seminaarissa, jossa korostettiin dokumenttielokuvan roolia muutoksessa. (Heidi Hautala 2009).

ALEKSI NEUVONEN

DocPoint nostaa asioita esille. Ne ovat vahvoja, hyviä puheenvuoroja. DocPointissa on parhaat dokumenttielokuvat ja parhaimmillaan sellaisista teemoista, joista on muuten vaikeaa saada otetta. Burma VJ (Vuoden 2009 DocPointin päätöselokuva, joka kertoo vuoden 2008 Burman kansannoususta juntan hirmuvaltaa vastaan amatöörikuvaajien silmin.) oli juuri sellainen. Toisaalta voi olla tutumpikin teema, jossa ei tarvitse olla suurta paljastusta. Kyseessä on kollektiivinen kokemus, joka alkaa puhututtaa osittain siksi, että DocPoint on tarpeeksi suuri festivaali, johon liittyy elokuvien ohella mm. festivaalilehti ja seminaarit. Ero televisio-ohjelmiin on siinä, että DocPoint keskittyy tiiviisti muutaman päivään ja ilmassa ainutlaatuisen festivaalin tuntu. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

Olen aina ajatellut, että DocPointin organisaatio ja toiminnanjohtaja ovat erittäin aktiivisia median suhteen, ulkomaille ja suomalaiseen yhteiskuntaan päin. Olin hirveän otettu siitä, että esimerkiksi tänä vuonna YLE oli niin vahvasti mukana festivaalilla. Joka perjantai Ylen Aamu-tv:ssä oli joku elokuvatekijöistä esillä. Olin siellä itsekkin. Luulin, että se oli

YLEn aktiivisuutta, mutta se olikin DocPoint. Näkee, että siellä tehdään hirveä määrä työtä median suhteen.

Raati on myös osa yhteiskunnallisen vaikuttamisen mekanisme. Se on näkyvä raadin kokoonpanossa. Mielestäni on älyttömän hyvä, että raadissa on yhteiskunnallisia toimijoita laajasti, koska he osaltaan edustavat katsojaa sekä elokuva-alalla toimiva ihminen, joka katsoo elokuvallisuutta, koska minulle se käsite on hirveän tärkeä.

DocPoint vaikuttaa yhteiskunnallisesti ensisijaisesti sitä kautta, minkälaisia elokuvia siellä esitetään. Ovatko ne aiheeltaan, otteeltaan ja tekemisen tavoiltaan sillä tasolla, että ne vaikuttavat suoraan katsojaan. (Annika Grof 2009).

ILKKA VEHKALAHTI

DocPointista puhuttaessa katsomiskokemus on se, joka ensisijaisesti tekee festivaalista yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. DocPoint ei varsinaisesti tuota tai levitä elokuvaa, mutta sana leviää sen kautta. Sen vaikutus on olemassa ja se perustuu elokuvien valintaan, katsomiskokemukseen ja vuorovaikutukseen. (Ilkka Vehkalahti 2009).

ERKKO LYYTINEN

Tämän organisaation pohjimmainen ajatus on ollut ja toivottavasti on tulevaisuudessakin tuoda hyviä leffoja valkokankaalle. Käsitys siitä, mikä on tämänhetkinen ja lähitulevaisuuden agenda, toimii heijastumana ohjelmistosuunnittelussa. Sitä kautta yhteiskunnallinen vaikuttavuus muodostuu. Ohjelmistoa suunniteltaessa nousee esiin elokuvia, joiden ympärille rakentuu festivaalin teema. Sisältöä pitää tehdä yhteistyössä. Kumppani on ehdottomasti tärkeä, oli se sitten kansalaisjärjestö tai muu organisaatio. Yhteistyökumppanit ovat käytännössä sisällön asiantuntijoita ja he tuovat mukaanaan oman yleisönsä, joka eiväلتtämättä muuten olisi elokuvayleisöä. Tämä jää usein keskusteluissa huomiotta.

Esimerkiksi viime festivaaleilla tuotiin esiin muutoksen mahdollisuus Suomessa. Miten me suomalaiset muutamme ja miten voimme muuttua. Ympäristöjärjestö Dodo yhteistyökumppanina oli hyvä, koska heillä on mielestäni tervehenkinen lähtökohta muutokseen ja järjestöllä on laaja kannattajajoukko.

Muutos 09 -seminaari oli positiivinen tapahtuma missä ihmiset kohtasivat ja jonne tultiin omasta tahdostaan. Parhaimillaan toiminta on tuollaista. Voisi ajatella, että seminaarit ovat

se, missä kaikki oleellinen yhdistyy. Jossakin rajoissa sen pitää kommunikoida ohjelmiston kanssa ja kommentoida sitä, mutta myös jatkaa ohjelmistoa. (Erkko Lyytinen 2009).

JARI MATALA

Taiteellinen johtaja kartoittaa kiinnostavat aiheet, valitsee pääteemat ja sitä kautta elokuvat, sivuteemat sekä ohjelmistosarjat. Näitä täydentävät elokuvaesittelyt, Q&A, seminaarit, paneelikeskustelut, aiheeseen liittyvät asiantuntijat. Elokuvista ja niiden tekijöistä muodostuu sisältö, joka välitetään DocPointin kautta tiedotukseen ja edelleen massamediaan. Kun käsitellään aiheita, silloin mukaan tulevat yhteistyökumppanit. Ne vaikuttavat tietysti myös tiedotukseen. Elokuvien, tekijöiden ja tiedotuksen kautta saadaan yleisö ja näin vaikutetaan yhteiskunnallisesti. (Jari Matala 2009).

4.1.3 Uskotko, että DocPoint ja sitä kautta suomalainen dokumenttielokuva voi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ja onko sillä voimaa muuttaa asioita?

JOUKO AALTONEN

DocPoint voi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, koska se nostaa asioita esille keskusteluun. DocPoint on enemmän kuin yksittäinen elokuva, koska se tarjoaa yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen foorumin, josta vaikutus voi levitä. Seminaarit ovat konkreettinen foorumi. DocPointin yhteiskunnallinen kannanotto oli valita vuoden 2009 teemaksi muutos ja totuus.

Aika yhteiskunnalliselle kannanotolle ja sen jatkuvuudelle olisi erinomaisen altis siksi, elämme sellaista yhteiskunnallista mullistusta ja murrosta, jonka vaikutuksia emme ymmärrä. Me olemme todistamassa jotain sellaista, joka saattaa aiheuttaa muutoksen, riippuen siitä miten syvälle taloudellinen murros menee. Maailma voi olla toisennäköinen kolmen vuoden päästä. Siinä mielessä muutos ja siihen liittyvät teemat ja se, miten paljon ihmiset voivat itse ohjata muutoksia, ovat ajankohtaisia.

Yhteiskunnalliset teemat tulee tuoda esille, paitsi DocPointin myös tekijöiden kautta. Yleensä käy niin, että kun ollaan aikalaisina todistamassa murrosta, elokuvia ruvetaan miettimään kahden vuoden päästä ja rahoitetaan vuosi. Kaikki on imperfektissä. DocPoint ja elokuvan tekijät voisivat olla tässä ja nyt keskustelemassa todellisuudesta. (Jouko Aaltonen 2009).

HEIDI HAUTALA

Kun elokuvassa seurataan pitkään prosessia ja ihmisryhmiä, esimerkiksi Liikkumavarassa ja Citizen Havelissa (Puhu minulle totuudesta esityssarjan elokuva, joka kertoo Tsekin presidentti Václav Havelista ja Tsekistä kommunismin jälkeisessä Euroopassa.) on tyypillistä, että kohteet unohtavat olevansa näytillä. Citizen Havelista tuli elävä kokemus koska siinä pääsee lähelle henkilöitä.

Asioiden ja ihmisten taustat tulevat esille, kuvataan läpinäkyvyyttä kuten Liikkumavarassa. Siinä tehdään läpinäkyväksi kaikkia kansalaisia koskettava päätöksentekoprosessi, joka normaalisti tapahtuu suljettujen ovien takana. Annika Grof on käsitykseni mukaan onnistunut tässä mestarillisesti. Liikkumavara voisi toimia esimerkkinä siihen suuntaan, että päätöksenteon taustoja tehtäisiin läpinäkyvimiksi ja sellaisia prosesseja julkisiksi, jotka eivät ole julkisia. Elokuva on muistutus siitä, että ei ole mitään peiteltävää tai salattavaa.

Tätä kautta pitkällä tähtäimellä DocPoint ja suomalainen dokumenttielokuva pystyisi muuttamaan asioita jos samanlainen tyyli jatkuisi. Voisin kuvitella, että DocPointilla, tuottajilla ja rahoittajilla on tähän intressiä. Suomi on maa, jossa päätökset on luovutettu edustajille, eduskunnalle ja kaupungin-valtuustoille. Päätöksentekijöillä on vähän sellainen asenne, että kyllä me tästä keskenämme nämä asiat päätetään kun meidät on valittu vaaleilla. Mielestäni DocPoint vahvistaa omalla olemassaolollaan lähestymistapaa, jossa politiikka kuuluu kaikille ja koko ajan. Se luo ilmapiiriä, jossa yhteiskunnallisista asioista on sallittua keskustella. DocPoint aktivoi vahvasti. Ihmisiä ei pakoteta, kaikki perustuu omaan oivallukseen. (Heidi Hautala 2009).

ALEKSI NEUVONEN

Minulla on hyvin monimuotoinen kuva siitä miten yhteiskunnallinen muutos tapahtuu tai miten asioihin vaikutetaan. Olen miettinyt mitkä ne oikeat tavat asioihin vaikuttamiseen ovat. Ainoa oikea tapa vaikuttaa on vaikuttaa johonkin päätöksentekoon oikealla hetkellä tai lähteä tekemään asioita alusta asti itse. Toisaalta se miten olen kuvannut edellä suomalaisen yhteiskunnan kehitystä kertoo, että siihen liittyy ihmisissä pikkuhiljaa tapahtuvaa muutosta. He ymmärtävät asioita uudella tavalla, alkavat puhua asioista niin, että ne ikään kuin tematisoituvat ja pikkuhiljaa alkavat kehittyä. Se ei tapahdu niin, että katsotaan joku leffa ja sitten lähdetään vaatimaan muutosta tai edes niin, että laitetaan adressi pystyyn. Tämä on siinä määrin yksilöiden ja aktiivisten toimijoiden yhteiskunta, että moninainen asioiden tematisoituminen on yhtä tärkeää kuin niiden mielekäs esilläpitäminen. Tällä tavalla voidaan jonkun tietyn teeman kautta vaikuttaa.

DocPoint näyttää laajemmin sen, että asioihin voi suhtautua vakavahenkisesti, mutta se voi olla silti hauskaa, ihmisiä yhdistävää ja hyvää kulttuuritoimintaa. Se, että on muitakin tapoja käsitellä teemoja kuin sanomalehti, on minusta jaettuna kokemuksena hirveän tärkeä ja vahva. Sitä ei ole suomalaisessa yhteiskunnassa kauheasti ollut.

Meillä on vahva monopoli perinteisillä sanomalehti- ja televisio tyyppisillä tiedotusvälineillä. Ajatellaan, että ne ovat yksi ja ainoa tapa, jolla ihmiset osaavat ja pystyvät seuraamaan yhteiskunnallisia vakavia asioita. Muu keskustelu tärkeistä teemoista on paljon näkymättömämpää. Se ei tule pintaan ja on jossain ihmisten duunipaikan kahvipöytäkeskusteluissa.

DocPoint on kohtaamispaikka, mutta on pakko todeta, että se on kuitenkin tietynlainen skenejuttu. Siellä käy monenlaisia ihmisiä, mutta siellä näkee myös hämmästyttävän paljon tuttuja eri paikoista. Silloin tajuaa, että tämä on minunkaltaisten ihmisten juttu. Se on voimaannuttavaa, koska tajuaa, että tämä on porukka ihmisiä, jotka ymmärtävät asioita samalla tavalla, vaikka eivät toimisi samojen asioiden ympärillä työelämässä tai harrastuspuutteissaan. DocPoint on tapaamispaikka, joka antaa kollektiiviselle joukolle kasvutilaa ja välineet siihen. Docpoint luo yhteisiä puheenaiheita ja yhteisiä jaettuja kokemuksia. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

On sillä muutosvoimaa, mutta kaikki riippuu siitä miten elokuvat tehdään. Luulen, että keskiverto suomalaiselle, joka tekee niin sanottua tavallista työtä ja elävät niin sanottua tavalista elämää, dokumenttielokuva tarkoittaa taidetta isolla t'illä ja se taas tarkoittaa tylsää, yksitotista ja sellaista mitä ei voi ymmärtää.

Tämän hetkinen näkemykseni elokuvan vaikuttavuudesta on, että yritän tehdä elokuvia siten, että niissä on elokuvallinen muoto ja ilmaisu. Tämä tarkoittaa sitä, että elokuvan pitää kertoa universaalisti ihmisyydestä ja ihmisestä niin, että katsoja samaistuu johonkin vaikka tekisin elokuvan Ruotsin kuningasperheestä. Elokuvassa pitää myös olla emootioita. Vaikka tekisin elokuvan pyörällä ajamisesta siinä pitää olla emootioita. Elokuvallisilla keinoilla pitää pystyä tekemään juttu, joka aiheeltaan, näkökulmaltaan ja tematiikaltaan koskettaa katsojaa oli hän sitten rekkakuski tai ministeri. Se on hirveän paljon vaadittu ja sen takia hyvä elokuva on hirveän vaikea tehdä. Samat syyt vaikuttavat siihen onko elokuva yhteiskunnallisesti vaikuttava vai ei. Jos elokuvalla on yhteiskunnallista sanottavaa, se vaikuttaa yhteiskunnallisesti. (Annika Grof 2009).

ERKKO LYYTINEN

Kyllä on voimaa muuttaa asioita, mutta se ei ole itsestäänselvää. Jotkut elokuvat ovat vaikuttaneet lainsäädäntötyöhön kansanedustajien kautta ja herättäneet keskustelua.

Usein dokumenttielokuva nostaa jo ennestään tunnettuja ja tiedettyjä asioita uudella tavalla esille. Dokumenttielokuvalla on kyky tehdä vanhoista käytetyistä aiheista ajankohtaisia. Sillä on selkeä vaikutus, mutta sitä on mahdotonta mitata. Tulee mieleen Arto Halosen speaktaakkeli Pyhän kirjan varjo (dokumentti Turkmenistanin diktatuurista ja kansainvälisten yritysten moraalittomuudesta), jossa tulivat esille eettiset ohjeet ylikansallisille yrityksille. (Erkko Lyytinen 2009).

JARI MATALA

Uskon, että vaikuttaminen lähtee elokuvan tekijöistä, heidän valitsemistaan aiheista ja itse elokuvista, mutta DocPoint voi auttaa niiden tulemistä julki ja sitomalla elokuvat yhteiskunnallisiin vaikuttajiin, joihin meillä on linkkejä. Se, voiko DocPoint vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, on suhteessa yleisöihin. Jos elokuva on ensi-illassa DocPointissa ja sen näkee siellä 500 ihmistä, jotka kertovat siitä eteenpäin, niin myöhemmin sama elokuva saattaa saada YLE Teemalta kolminkertaiset katsojaluvut siksi, että sana on lähtenyt pyörimään DocPointista. Olen huomannut, että viime ja tänä vuonna on tullut festivaalin jälkeen yllättävän paljon yhteydenottoja joissa kysytään, mistä elokuvia voi ostaa, varsinkin kotimaisia. (Jari Matala 2009).

4.1.4 Uskotko, että Liikkumavara saa aikaan konkreettista muutosta ihmisten yhteiskunnallisessa käyttäytymisessä?

PERTTI VEIJALAINEN

Joidenkin henkilöiden tasolla varmasti aiheuttaa konkreettisia reaktioita. Kovin suuriin välitömiin seurauksiin en usko. Elokuvalla on toivottavasti stimuloiva vaikutus niihin, jotka eduskunnassa tekevät työtä ja joiden maailmasta tämä elokuva kertoo niin, että he alkavat pohtia omaa työtään. Kaikki kansanedustajat oli kutsuttu katsomaan elokuvaa, muutama tuli. Eduskunnassa tullaan järjestämään näytös. (Pertti Veijalainen 2009)

HEIDI HAUTALA

Läpinäkyvyyden kautta se voi vaikuttaa. Se on eduskunnalle ja kansaneduskunnalle hyväksi, että tällainen tehdään. Se inhimillistää asioita ja mahdollistaa, että ihmisillä on erilaisia tul-

kintoja muiden roolista päätöksenteossa elokuvan kautta, esimerkiksi Anni Sinnemäen roolista. Onko hän elokuvassa negatiivinen vaiko positiivinen juonittelija, jolla on vaikutusvaltaa. Ihmisten on hyvä tehdä omat tulkintansa. (Heidi Hautala 2009).

ALEKSI NEUVONEN

Liikkumavara oli aika lannistava elokuva. Kun on käynyt valiokunnissa kuultavana ja tajuaa elokuvan tulkinnan niin on melkein paha mieli siitä, että tuollainenko se jälkipyykki on. Ymmärtää minkälaista teknistä vääntämistä se on. En ole valmis vetämään kovinkaan suoria poliittisia johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, miten ihmiset tulkitsevat eri hahmot tai päätökset toimivat. Alkuosahan on aika tylyä ja sitten se alkaa tasoittumaan pikkuhiljaa loppua kohden. Mielestäni elokuva kertoo tarkkasilmäiselle katsojalle retoriikan, jota eri tahot osaavat eri tavoilla, jonka takana on kylmä tekninen duunaaminen. Luulen, että suurin osa ihmisistä, jotka katsovat tarkasti tajuavat tämän, mutta on olemassa ihmisiä joihin tämän tyyppinen evidenssi ei vaikuta. Ihmisillähän on aika omituiset perustelut sille, miten he loogisesti ajattelevat. Siinä mielessä ajatuksien muuntaminen, vaikka äänestyskäyttäytymisen suhteen, on vaikeaa ennustaa. Ennemmin mielestäni on hyvä, että kyseenalaistetaan miten hemmetissä olemme onnistuneet luomaan tällainen edustuksellinen järjestelmä, jos homma toimii noin omituisesti. Näitähkö ne yhteiset asiat ovat? Millaisilla lupauksilla ihmisiä saadaan äänestämään? Olisi tärkeä, että ihmiset oppisivat katsomaan tarkemmin retoriikkaa läpi. Teknologia kehittyi enemmän. Tulee yhä helpommaksi seurata miten eri ihmiset toimivat äänestäessään tai mitä he sanovat.

On kummallista kuinka vähän Suomessa keskustellaan. Ihmiset ovat välinpitämättömiä siitä, kuinka suomalainen poliittinen järjestelmä toimii. Suomessahan korostetaan vahvasti ihmisen autonomisuutta. Ihmiset ovat melko tyytyväisiä elämäänsä. Meille on taattu paljon. Suurella osalla suomalaisista menee materiaalisesti paremmin kuin koskaan. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

Tekijän ajatukset muuttuivat elokuvaa tehdessä, niin myös katsojien sitä katsoessa. Luulen, että sillä joku vaikutus on. Katsojapalaute, nainen 45 vuotta: Näin elokuvan. En ole koskaan ennen äänestänyt, mutta nyt olen ollut koko päivän netissä ja katsomassa puolueita. Aion etsiä oman ehdokkaan ja äänestää. Tämä on konkreettinen esimerkki. Jos minä jotain toivon niin sitä, että ihmiset olisivat aktiivisia. Ihan sama minun puolestani ketä äänestävät, kunhan jotakin. (Annika Grof 2009).

IIKKA VEHKALAHTI

En usko, mutta jos ajatellaan ihmisen normaaleja käyttäytymispäätöksiä niin nehan koostuvat monista tekijöistä. Jos jokin palanen sysää jonkun prosessin liikkeelle niin voihan se vaikuttaa päätöksentekoon. Se, että Liikkumavaran katsominen aiheuttaisi sen, että katsoja lähtisi itse politiikkaan mukaan tai alkaisi seurata sitä aktiivisesti, on varmasti mahdollista.

Ei dokumenttielokuva luo vallankumouksia, mutta paljon on elokuvia, joista saatu viesti kertoo ihmisten liikuttuneen tai he ovat tehneet määrätymäisiä päätöksiä tai toimenpiteitä. Se, että ulkoministeriö tilaa Arto Halosen Pyhästä kirjasta Suomen huippulakimiehiltä yritysten eettistä toimintaa käsittelevän muistion, on melkein suora poliittisen toiminnan aktio.

Ehdottomasti voi sanoa, että dokumentti parhaimmillaan toimii alkusysäyksenä. Mielenkiintoinen esimerkki siitä on YLE Areena, jossa on satojatuhansia ohjelmia. Yksittäisistä ohjelmista suosituimpia ovat dokumenttiprojektit vaikka suuren katsojakunnan ne saavuttavat selkeästi heikommin kuin draama, sarjat tai muut ohjelmat. On ihmisen tietoinen päätös katsoa jotakin, joka kiinnostaa häntä. Katastrofin aineksia (John Websterin dokumenttielokuva vuoden öljyttä elämisestä) keräsi viidessä päivässä 7000 katsojaa. Se on Suomessa paljon. En kuitenkaan usko missään tapauksessa, että dokumenttielokuvat tulevat olemaan, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, suurten yleisöiden ohjelmia Areenankaan kautta.

Katsomiskokemus on meidän väitteemme mukaan erilainen. Siinä on usein on emotionaalinen taso, mutta myös älyllinen ajattelu, jotka yhdistyvät dokumenttielokuvassa. Tällaisia elokuvia me pyrimme tuottamaan. Sen sijaan, että annettaisiin valmiita pakkausstatementteja, pyritään mieluummin herättämään kysymyksiä. Ihmisellä on silloin tilaa tehdä omia johtopäätöksiä. (Iikka Vehkalahti 2009).

ERKKO LYYTINEN

Pahoin pelkään, että se aiheuttaa sitä. Ainakin minulle se aiheuttaa sen, että en varmasti äänestä seuraavissakaan vaaleissa. Väitän, että sillä voi olla voimakas passivoiva vaikutus. Se miten poliittinen järjestelmä toimii, ei oikein tule elokuvasta esille. Sen sijaan herää ajatus: jos ei ole hallituspuolueessa tai sen kovassa yhtimessä, on ihan pihalla. Kun linjat on määritelty, niillä mennään tai sitten vaihdetaan hallitusta.

On viheliäistä, että Annika Grof on ainoa kameran tällä puolen, joka voi sanoa, miltä osin elokuva palvelee suurta totutta tai oikeudenmukaisuutta. Tässä on kyse leikkauspöydän ratkaisuisista. Jos Anni Sinnemäki näytetään korvaankuiskuttelevana luokan kielikellona niin

syntyä kuva, että hän on oikeasti sellainen, mutta sehän ei välttämättä pidä paikkaansa. Mukaan tulevat vaikutuskeinot, jotka pitää ottaa huomioon elokuvaa todellisuuspohjaa ruodittaessa. Elokuva on Annika Grofin näkemys siitä, miten eduskunta toimii. (Erkko Lyytinen 2009).

JARI MATALA

Aktivoituminen äänestämässä ei ole ehkä päälimmäinen leffasta välittyvä fiilis. Elokuva tuo esille tavan, jolla meidän yhteisistä asioista päätetään. En usko, että se ensimmäiseksi aktivoi vaan päinvastoin, että se passivoi. Ainakin se pistää ajattelemaan asioita ja se on tärkeää. Kyllä minulle syntyi mielipide, että kannattaa katsoa tarkemmin ketä äänestää. Äänestät henkilöä, mutta totuus on, että annat äänen puolueelle. Valitsemasi henkilö ei välttämättä kuitenkaan mene läpi ja sinun äänesi siirtyy jollekulle muulle samasta puolueesta.

Itseasiassa palaan nyt festarin yhteiskunnalliseen vaikutukseen. Liikkumavaralla oli kaksi näytöstä DocPointissa, jossa se sai kuutisensataa katsojaa. Sehän on ihan mitätön tippa vedessä, mutta festivaalin vaikutus on saada sana liikkeelle. Ihmiset kertovat elokuvasta eteenpäin, jolloin se saa televisioesityksessä katsojia ja pääsee julkisuuteen. Se on kuitenkin sellainen leffa, että varmasti jokainen, joka on sen nähnyt, keskustelee siitä ainakin kolmen frendinsä kanssa. Vaikutus kertaantuu. Yhdellä elokuvalla voimme koskettaa pientä määrää ihmisiä, mutta kyseessä onkin päänavaus. (Jari Matala 2009).

4.1.5 Uskotko, että Liikkumavara aikaansaa konkreettista muutosta kansanedustajien työssä?

JOUKO AALTONEN

Erilaiset roolihahmot herättävät kysymyksiä, mitä voi sanoa mitä ei. On läpinäkyvyyttä, kun ihmiset saavat tehdä omia päätelmiä. En usko, että kansanedustajat tulevat varovaisemmiksi. Elokuva on pidetty hyvänä. Eduskunnalla on varaa ajatella, että toiminta voisi olla julkisempaa eikä siinä mitään peiteltävää. (Jouko Aaltonen 2009).

ALEKSI NEUVONEN

Ehkä tulevien kansanedustajien. Se voi toimia peilinä. Jos on päivästä toiseen pyörittämässä kovaa tahtia juoksevaa praktiikkaa, on todella paljon kiinni omasta henkisestä vireystilasta miten elokuva voi vaikuttaa. En usko, että sillä on suoraan vaikutusta. Tarvitaan pidemmän

ajan hahmotus asioiden muuttamiseksi. Vaaditaan, että joku näyttää muuttamisen mahdollisuuden. Pelkillä kysymyksillä ei päästä pitkälle. Keskeinen ongelma on se, että jos ihmisille ei anneta välineitä muuttamiseen, he kokevat, että se mitä he nyt tekevät, on riittävää. Elo-kuvasta ei tullut paljon eväitä kuinka tehdä toisin. Elokuvaa voisi näyttää yhteiskuntaopin tunneilla. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

Aika monitahoinen kysymys. Tiedän, että se on vaikuttanut yksittäisten kansanedustajien työhön ainakin väliaikaisesti. Liikkumavaran käsittelemä aihe on asiakasmaksulaki. Kun Pauliina Punkin kanssa leikkasimme elokuvaa, koko ajan päädyimme kysymykseen, että mikä on tämä ”kirja”, minkä mukaan pitää asiat ratkaista. Kaikki olivat sitä mieltä, että hallituksen esitys on ihan syvältä, mutta ”kirja ” joka syntyy hallitusneuvottelujen tuloksena, sanoo toisin. Mitä hallitusneuvotteluissa tapahtuu, en saanut koskaan tietää. Siitä kukaan ei tullut minulle puhumaan.

Tiedetään, että hallitusneuvottelut kestävät viikon ja siellä istutaan yötä päivää. Ollaan väsyneitä, syödään pullaa, käydään tupakalla ja ollaan muutenkin epävakaassa mentaalisisä tilassa. Sen tuloksena tulee tämä ”kirja”, josta ei voi sitten myöhemmin puhua virkeänä tai kuulla asiantuntijoita. Ihmettelimme. Samasta asiasta puhuin toimittajille. Tunsin itseni nai-viksi, että olen ihan väärässä. Ensi-illan jälkeen ajoin autolla ja kuuntelin YLEn ykkösen uutisia, joissa kerrottiin liikenneministeri Vehviläisen ensimmäisenä ministerinä sanoneen, ettei hän voi hyväksyä hallitusneuvotteluiden muotoa. Ne ovat liian lyhyet ja niissä tehdään väsyneenä väärä päätöksiä ja neuvotteluiden tuloksena syntyvä opus on liian yksityiskoh-tainen. Hallitusneuvotteluissa pitäisi neuvotella suuret linjat ja sitten myöhemmin määrittää yksittäiset asiat. Silloin tajusin olleeni oikeassa.

En osaa sanoa vaikuttaako elokuva mitenkään kansanedustajien työhön. Suomen poliittinen järjestelmä on niin vahva, että sitä ei yksi elokuva hetkauta. Tällaiset yksittäiset jutut kuten hallitusneuvottelujen pituus voivat muuttua. Olisi mahtavaa jos niin tapahtuisi.

(Annika Grof 2009).

4.1.6 Minkälainen työkalu DocPoint on sinulle?

Mitä DocPoint merkitsee sinulle?

PERTTI VEIJALAINEN

Kun elokuvien aikataulua pohditaan, otetaan huomioon mahdollisuudet järjestää ensi-esitykset festivaalin yhteyteen. Televisio on suomalaisen dokumenttielokuvan työkalu. Dokumentti vaikuttaa television kautta yhteiskuntaan. Se, että katsojat saadaan television ääreen, on DocPointista saatava tärkeä hyöty. Se on Suomessa mikroilmaston tasolla merkittävä tapahtuma, jonka vaikutus säteilee tiedotusvälineiden kautta yhteiskuntaan.

DocPoint toimii vuorovaikuttamisen työkaluna. Siellä kohtaavat katsojat ja elokuvat. DocPoint on yhdistävä tekijä. Tämä on tekijöille tärkeämpää kuin itse elokuvan vaikuttavuudelle. Elokuva saa tässä yhteydessä tärkeitä katsojia ja tekijät harvinaista, suoraa palautetta. (Pertti Veijalainen 2009).

JOUKO AALTONEN

DocPointista on tullut Suomen johtava dokumenttielokuvafestivaali. Se todistaa hienolla tavalla katsojakontaktin olemassaolon. Jos 20.000 ihmistä käy katsomassa dokumenttielokuvia ja parhaassa paritteluiässä oleva nuoriso käyttää aikaansa parhaaseen biletysaikaan katsomalla dokumenttielokuvia eikä joraamalla, niin se todistaa, että katsojasuhde on oikea ja että dokumenttielokuvalla on oma yleisönsä ja tehtävänsä. Siinä DocPoint on hienosti menestynyt.

Ympärivuotinen toiminta voitaisiin organisoida niin, että elokuvateattereissa, DocPointin ulkopuolella olisi enemmän vaihtoehtoisia ja poleemisia pitkiä dokumenttielokuvia katsojien saatavilla. Tässä voisi hyödyntää DocPointin brändiä. DocPointilla on oma pointtinsa. Se on yksi festivaali ja sillä on optimi pituus. Voisi miettiä, miten hyvää yleisökontaktia hyödyntää vielä enemmän. Teattereiden digitalistumisen suhteen pitäisi toimia aktiivisesti. Pienempien ja marginaalielokuvien levitys tulisi olla julkisen tuen ehtona, muuten digitalisoinnin hyöty menee siihen, että kaikki Suomen screenit ovat täynnä James Bondeja. Digitaalisuus tarjoaa mahdollisuuden erityisyleisöille, jota dokumenttiyleisö on. DocPoint voisi toimia elokuvien suodattimena ja leimana, jonka hyväksynnän jälkeen elokuvat voisivat päästä julkiseen levitykseen. (Jouko Aaltonen 2009).

HEIDI HAUTALA

Yhtä vuoden kohokohtaa. (DocPoint 2009 Georgia- keskustelutilaisuus) Nykyään vuorovaikuttamista tapahtuu yhä enemmän erilaisten ryhmien kanssa. Jos on ottanut tehtäväkseen ratkoa maailman pieniä ja suuria ongelmia, niin DocPointin hyvin avaavaa. Siellä pääsee kosketuksiin ihmisten kanssa, jotka ovat kiinnostuneita samoista asioista. Se on tärkeää. Eduskunnalle voisi järjestää dokumenttielokuvien katselumahdollisuuksia. (Heidi Hautala 2009).

ALEKSI NEUVONEN

Se on hirveän vahva työkalu jos ajattelee, että johonkin näytökseen tulee parhaimmillaan monta sataa ihmistä. Monta sataa ihmistä lukee DocPointista, kymmenet tuhannet jos filmistä kerrotaan laajemmin aikakaus- tai sanomalehdissä. Tilanteet ovat vaikuttavia. Se on yksi selkeä taso.

Luulen, että kaikki muu kehittyy eteenpäin, esimerkiksi DocPointin seminaarit, joiden kautta rakentuu uudenlaisia kuvioita. Ihmiset jakavat yhteistä kokemusta, kokevat olevansa samassa jutussa mukana. Jaettuina kokemuksia puidaan yhä enemmän, koska ihmisen jakavat ja avoimistavat kokemuksiaan blogeina tai status update-juttuina. Pikkuhiljaa tämä alkaa vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. DocPoint toimii lähtölaukauksena ja nosteeta tällaiselle toiminnalle. (Aleksi Neuvonen 2009).

ANNIKA GROF

Tampere Film Festival ja DocPoint ovat ne, jonne minä haluaisin elokuvani. Jos sinne pääsee, on se meriitti ja tunnustus siitä, mitä on tehnyt. Se tarkoittaa myös sitä, että joku katsoo. Eihän elokuvia pöytälaatikkoon tehdä. Jatkossa DocPointissa mukana olemisella on rahoittajien kannalta merkitystä. Suuri merkitys on sillä, miten DocPoint organisaationa toimii ulospäin. He ovat tehneet tätä työtä todella hienosti. (Annika Grof 2009).

IIKKA VEHKALAHTI

Dokumenttielokuvan rahoitus rakennetaan vuodessa, sitä tehdään kaksi-kolme vuotta, se esitetään televisiossa kerran tai kaksi ja parhaimmassa tapauksessa se saa elokuvateattereissa 1000-100000 katsojaa. Se, mihin me YLEssä pyrimme ja syy miksi olemme menossa elokuvateattereihin, on elokuvan ensiesityspaikka. Kun elokuva ensi kertaa esitetään festivaalilla, se tarjoaa elokuvalla julkisuusalustan. Ohessa tulee myös lehdistötiedote ja televisioaikaa. Tuotanto, jossa olemme mukana saa pidemmän elinkaaren. Jos ajatellaan esim.

eduskuntaa käsittelevää dokumenttia, sitä ei normaalisti katso juuri kukaan. Vasta kun se on esitetty DocPointissa ja pari kertaa televisiossa, meille alkaa tulla kyselyitä. (Iikka Vehkalahti 2009).

ERKKO LYYTINEN

Yksi oleellisimpia festivaaleja lähialueella, mutta myös tärkeä festivaali Suomessa. Kaikki tekijät pitävät sitä tärkeänä foorumina ja haluavat elokuvansa ensi-iltaan tai DocPointtiin yleensä. Vaikka DocPointin idea on, että tekijät eivät kilpaile toistensa kanssa, on kilpailutilanne niin hyvässä kuin pahassa väistämättä syntynyt. Elokvantekijät asetetaan pakosta ja piinallisesti tilanteeseen, jonne joku pääsee ja joku ei. Parhaat valikoituvat. DocPointin olemassaolon aikana elokuvan arvostus on muuttunut voimakkaasti myös dokumenttielokuvamaailmassa. Dokumentit eivät ole enää mitä tahansa televisiojuttuja. (Erkko Lyytinen 2009).

5 DOKUMENTTIELOKUVAN VAIKUTUS

Jotta voisimme ymmärtää dokumenttielokuvan vaikutusta, joka on tämän tutkimuksen kannalta ensiarvoisen tärkeää, on syytä tarkastella dokumenttielokuvan perimmäistä tarkoitusta ja sitä mihin dokumenttielokuvalla taidemuotona ylipäätään pyritään. Nykyään dokumenttielokuva on saavuttanut paikkansa olemalla maailmalla tapahtuvien asioiden äänitorvi, joten sen luonne on muuttunut yhä yhteiskunnallisesti vaikuttavampaan suuntaan. Syynä on yksinkertaisesti se, että globaalissa maailmassa tapahtuu paljon asioita, jotka koetaan kiinnostaviksi. Dokumenttielokuvaa voi siis pitää hyvinkin yhteiskunnallisena taidemuotona, joka pyrkii havainnoimaan ja ymmärtämään maailmaa.

Dokumenttielokuvan perimmäistä tarkoitusta on mielestäni kuvannut hyvin brittiläisen dokumentaarielokuvien pioneeri John Grierson, joka määritelmässään kuvaa dokumenttielokuvaa “dokumentaarisesti todellisuuden luovaksi käsittelyksi”. Kyse on elokuvantekijöiden luovasta työstentelystä, elokuvantekijän suhteesta todellisuuteen, ympäröivään maailmaan ja ilmiöihin, joka tarkoittaa sitä tapaa, jolla tekijä haluaa visuaalisesti dokumentoida todellisuutta sekä itse elokuvan suhteesta todellisuuteen eli omaan aikansa prosesseihin. Griersonille dokumenttielokuva oli siis todistuskappale todellisuudesta, joka sisälsi myös luovuutta, ilmaisua ja esittämistä. Dokumenttielokuva oli hänen mielestään yhteiskunnallisen kansalaiskasvatuksen väline, jonka tarkoituksena oli antaa kansalle tietoa, jotta se kykenisi toimimaan yhteiskunnassa.

Kasvattaa kansalaisia on mielestäni osuva termi kun puhutaan dokumenttielokuvan vaikutuksesta. On selvää, että nähtyämme vaikuttavan dokumenttielokuvan, jonka tapahtumat miellämme todeksi on kasvattava vaikutus, ainakin hetkellinen sellainen. Dokumenttielokuva vetoaa tunteisiin kuten mikä tahansa elokuva, mutta sen totuusperäisyys pistää miettimään asiota uudessa valossa. On aivan eri asia katsoa ja kokea jotain todellista maailmasta kuin fiktion perustuvaa.

Erkko Lyytinen toteaa DocPoiin katalogin artikkelissaan: “Dokumenttielokuva voi paitsi esittää kysymyksiä myös antaa vastuksia. Se vie katsojan todistajaksi paikalle, jossa saa kokea jotain todellista tapahtuneeksi – kokemuksellisuus on dokumentaarin vaikutuskeinoista voimakkain.” (Lyytinen 2009, 4). Kun katsomme dokumenttielokuvaa olemme aitiopai- kalla todistamassa jotain ajankohtaista ja todellista maailmastamme. Kokemuksellisuus on paikanpäällä olemista ja kokemista. Dokumentin kasvattava ja vaikuttava voima perustuu juuri tähän kuten Lyytinen toteaa. Pääsemme tavallaan käsiksi asioihin ja tapahtumiin uu- desta näkökulmasta.

Toinen hyvä kuvaus dokumentin kokemuksellisuudesta on Ilona Hongiston toteamus: ”Dokumenttielokuva antaa meille mahdollisuuden tutustua tapahtumiin, joihin ei muuten olisi pääsyä. Se voi myös auttaa havaitsemaan välittömään ympäristöömme kuuluvia reu- naehtoja, esimerkiksi poliittisia voimia tai toimintatapoja, jotka jäävät arkielämässä helposti huomaamatta. Istuessamme elokuvateatterin katsomossa dokumenttielokuvan katsojalle tarjoutuu mahdollisuus ajatella sekä välittömän, että laajemman elinympäristönsä suunta- viivoja uudelleen.” (Hongisto 2009, 182).

Kokemuksellisuus on mielestäni myös muutakin kuin paikanpäällä olemista. Kokemuk- sellisuuteen kuuluu yhtä lailla elokuvateatterimainen autenttinen katsomiskokemus, josta Ilona Hongisto sitaatissaan puhuu. Kyseessä on hetki jolloin meille tarjoutuu mahdollisuus kuunnella ajatuksiamme rauhassa vailla arkielämän kiireitä. Voidaan tavallaan sanoa, että kuulemme silloin ajatuksemme selkeämmin. Mitä vaikuttavampi dokumenttielokuva ja kat- selukokemus on, sitä enemmän se vetoaa tunteisiin ja pistää miettimään. Se, kuinka paljon dokumenttielokuva vaikuttaa johtuu sen jättämästä jäljestä yleisöön. YLEn dokumenttipro- jektin tuottaja Iikka Vehkalahti kutsuu tätä ilmiötä piston syvyydeksi. Kyse ei ole määrälli- sestä mittarista vaan elokuvan merkittävyyttä mittaa arvostelut, festivaalimenestys ja ennen- kaikkea sen tekemä vaikutus yleisöön. Piston syvyyttä on tietenkin vaikea mitata, mutta jotain kertoo se kuinka paljon palautetta annetaan ja kuinka paljon keskustelua elokuva herättää.

Piston syvyyttä kuvaa Aleksí Neuvosen kommentti Annika Grofin dokumentista Liikkumavara, joka herätti poikkeuksellisen paljon kohua: ”Annika Grofin Liikkumavara näyttää läheltä ammattimaisia muutoksen tekijöitä, suomalaisia kansanedustajia. Grofin elokuva kuvaa suomalaisen poliittisen päätöksentekoprosessin monimutkaisena vallankäyttöpelinä, jossa ihanteet jäävät retoriikan ja muutoseikkojen varjoon. Hurjinta on tajuta, ettei tuo retorinen prosessi juuri näy tekijöissään – muutokset mielipiteissä ovat pitkien asiantuntijakuulemisten ja keskustelujen jälkeen hyvin pieniä. Katsojan ja kaiketi tekijänkin, päätelmä on, että muutos on jo tapahtunut jossain muualla.” (Neuvonen 2009, 32).

Kaikkia suomalaisia koskettavan aiheen ja eri näkökulman omaavien vahvojen henkilöhahmojen kautta elokuva saa yhden jos toisenkin katsojan tunteet pintaan herättämällä keskustelua eduskuntajärjestelmän toimivuudesta ja yleensä suomalaisen demokratian toteutumisesta. Luulimme tuntevamme politiikan ja poliitikot median kautta. Tämä laadukas ja mukaansa tempaava jännitysnäytelmänomainen dokumentti osoittaa, ettemme tiedä poliitikoista ihmisinä emmekä poliittisesta asiainväännöstä hallituspuolueiden ja opposition välillä juuri mitään.

Toinen hyvä esimerkki on vuoden 2008 DocPointin avajaiselokuva John Websterin Katastrofin aineksia, joka pääsi myöhemmin elokuvalevitykseen. Elokuva pureutui vanhalla tavalla hyvinvointiyhteiskunnan ja kulutuksen ristiriitaan keskiluokkaisen perheen näkökulmasta, joka eli vuoden ilman öljyä. Elokuvaan oli helppo samaistua, koska sen lähestymistapa oli tutun arkinen. Kansainvälisellä tasolla Davis Guggenheimin ilmaston lämpenemisestä kertovassa elokuvassa, Epämiellyttävä totuus (An Inconvenient Truth), jonka pääosassa esiintynyt Yhdysvaltain entinen varapresidentti Al Gore ei vain tyytynyt esittelemään tieteellisen yhteisön näkemyksiä ilmastonmuutoksesta ja arvioita sen vaikutuksesta vaan vetoaa mielestäni katsojien tunteisiin puhuessaan meitä kaikkia koskettavasta asiasta. Elokuva on yksi maailmanlaajuisesti eniten kohua herättänyt dokumenttielokuva 2000-luvulla ja se todella haastaa toimimaan ilmastonmuutoksen hidastamiseksi.

Syyskuun 11. päivän tapahtumat New Yorkissa ja sitä seurannut Michel Mooren Fahrenheit 9/11- dokumentti käänsi viimekädessä dokumenttielokuvien suunnan kohti yhteiskuntaa ja politiikkaa. Sen jälkeen yhä useampi dokumenttielokuva on kyseenalaistanut arvoja ja näkemyksiä, toisin sanoen saanut ihmisen miettimään omaa maailmankuvaansa ja suhdettaan yhteiskuntaan uudesta näkökulmasta. Dokumenteilla on kieltämättä paikka tämän päivän maailmassa. Se, kuinka paljon Fahrenheitin 9/11 tyylinen poliittinen dokumentti vai-

kuttaa, on eri juttu. Onko poliittinen dokumentti tai suora propaganda paras tapa vaikuttaa nykyihmiseen vai onko kenties maltillisempi, opettavainen ja asioita monesta eri näkökulmasta esittelevä tapa parempi.

Otetaan esimerkiksi propagandaelokuva, joka aiheuttaa onnistuessaan paljon kohua ja mielenilmauksia. En vertaisi Fahrenheit 9/11:ta, Liikkumavaraa, Katastrofin aineksia tai Epämiellyttävää totuutta aivan tähän dokumenttielokuvan muotoon, mutta joitakin kiinnostavia yhtymäkohtia mielestäni niissä on kun mietitään dokumenttielokuvan vaikutusta ja siihen liittyviä tekijöitä. Propagandassa on tärkeää päästä vetoamaan vastaanottajan emotioihin ja sitä kautta toiminnallisuuteen, jotta edistetään propagandistin tavoitetta. Dokumenttielokuva kuten Liikkumavara pyrkii myös herättämään tunteita ja vaikka se ei suoranaisesti pyri vaikuttamaan vastaanottajan käyttäytymiseen, oletetaan, että vastaanottaja alkaa mahdollisesti ajattelemaan dokumentissa esitettyjä asioita ja suhteuttaa niitä omaan maailmankatsomukseen. Dokumenttielokuvaa voi siis tavallaan pitää eräänlaisena hiljaisen propagandana, joka viestittää vastaanottajalle tärkeää sanomaa kuitenkin sitä tuputtamatta.

Annika Grof toteaa haastattelussaan: ”Elokuva ei sovellu helposti suoranaiseen käännyttämiseen tai yllyttämiseen esimerkiksi kumoukselliseen toimintaan tai muuhunkaan pitkälle päämäärätietoiseen toimintaan ohjaamiseen. Paremminkin elokuvat tarjoavat tien propagandan kohteen sisäiseen maailmaan.” (Annika Grof 2009). Väitän, että dokumenttielokuvassa on osa propagandaa. Tekijä siirtää omaa näkemystään elokuvan kautta vastaanottajaan eli yleisöön, koska niiden halutaan vaikuttavan.

Tähän tekijän omaan näkemykseen perustuu uusi suomalainen dokumenttielokuva. Se on ennen kaikkea ”tunteen välitystä” tekijältä yleisölle. Dokumenttielokuvan henkilökohtaisempi ote, joka tarkoittaa tekijän emotionaalista suhtautumista kohtaamiinsa ihmisiin ja maailmaan tekee siitä helpommin lähestyttävän. Dokumenttia ei siis mielletä pelkäksi tiedonvälitykseksi. Parhaimmillaan dokumentti on silloin kun sen kautta tekijän tunteet välittyvät katsojalle, joka puolestaan vaikuttuu näkemästään.

Dokumenttielokuva kuten mikä tahansa taideteos ei ole mitään ilman yleisöä. Dokumenttielokuvan tehdään katsottavaksi ja koettavaksi. Aivan erityinen merkitys tässä suhteessa on elokuvateatterilla, paikalla, jossa todellinen elämys koetaan. Kuten aiemmin totesin on autenttinen elokuvateatterikokemus oleellinen osa kokemuksellista katsomiskokemusta. Suomessa dokumenttielokuvia esitetään julkisesti harvoin muualla kuin televisiossa. Siksi dokumenttielokuvafestivaalilla kuten DocPointilla on aivan erityinen merkitys. DocPointin

kautta dokumenttielokuva saa Suomessa näkyvyyttä ja kuuluvuutta. Elokvateattereiden välittämä intiimi ja autenttinen tunnelma on omiaan luomaan ainutlaatuisen ja mieleenpainuvan kokemuksen. Sen lisäksi yleisölle tarjoutuu mahdollisuus ottaa konkreettisesti osaa seminaarien ja keskustelutilaisuuksien kautta eli vaikuttaa festivaalikonaisuuteen kuten Muutos 09- seminaarissa. Tämänkaltaista festivaalikokemusta voidaan pitää kollektiivisen kokemisen paikkana, jolla on vaikutusta osallistujiin, mutta myös festivaalia ympäröivään maailmaan. Festivaalista kantautuu ääniä yhteiskuntaan ja sitä kautta dokumenteissa esitys asiat ja tapahtumat, jotka muuten jäisivät vaille huomiota, pääsevät valokeilaan.

Vuoden 2009 DocPointissa erityisesti kotimaiset dokumenttielokuvat herättivät ajatuksia ja pääsivät sitä kautta esille. Tekijöillä on ollut tarve tarttua kotimaassa tapahtuviin ilmiöihin. Syynä ovat ihmisen hyvinvointiin ja demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän toimivuuteen liittyvät haasteet. Syyt ja seuraukset ovat pistäneet ihmiset miettimään tulevaisuutta. Ihmisten huoli korostuu haluna ottaa asioista selvää. Tästä kertoo myös DocPointin kävijämäärän kasvu. Festivaali keräsi elokuvateattereihin 23 000 katsojaa, joka on yli 30% kasvu edellisestä vuodesta. Oheistapahtumat mukaan lukien festivaalivieraita oli yhteensä lähes 28 000. (www.docpoint.info). Tätä kautta dokumentit muokkaavat paikallista kulttuuria antamalla uusia kokemuksia, muokkamalla asenteita ja poistamalla ennakkoluuloja, toisinsanoen dokumentit vaikuttavat. Festivaali kuten DocPoint antaa siihen erinomaisen viitekehyksen. Dokumentit on tehty koettavaksi.

6 DOCPOINTIN VAIKUTUS

Dokumenttielokuvan vaikutus- kappaleen oli tarkoitus valaista yleisesti dokumenttielokuvan tarkoitusperiä ja kertoa missä nykyajan dokumenttielokuva liikkuu. Mitkä ovat toisinsanoen sen erityispiirteet ja vaikutusmahdollisuudet. Yksi merkittävimmistä vaikutusmahdollisuuksista dokumenttielokuvalla ovat festivaalit, joiden kautta elokuvan ääni kantautuu sitä ympäröivään yhteiskuntaan niin yleisön kuin media kautta. DocPointia, Helsingin dokumenttielokuvafestivaalia yhtenä maailman suosituimmista alan festivaaleista voidaan hyvin pitää suomalaiselle dokumentille ensiarvoisen tärkeänä tapahtumana. Aiemmin olen esitellyt DocPointia ja festivaalin toimintaa, joten tässä kappaleessa keskityn tarkastelemaan sen yhteiskunnallista merkitystä ja vaikutusta asiantuntijaastattelujen pohjalta. Keskityn myös tarkastelemaan suomalaisen dokumenttielokuvan vaikutusmahdollisuuksia DocPoint in kautta, erityisesti vuoden 2009 festivaalin paljon kohua

aiheuttaneen kotimaisen elokuvan Liikkumavaran näkökulmasta. Eli toisin sanoen yritän löytää vastausta siihen voiko dokumenttielokuvalla ja DocPointin tapaisella festivaalilla muuttaa maailmaa.

Kun puhutaan DocPointin yhteiskunnallisesta merkityksestä on syytä ottaa esille DocPointin tarkoitus, koska siinä kiteytyy hyvin miksi DocPoint on ylipäätään olemassa. Tarkoituksena on siis tuoda parhaimmat suomalaiset ja kansainväliset dokumenttielokuvat elokuvateattereihin yleisön tietoisuuteen niin, että elokuvat pääsevät oikeuksiinsa. Tässä tarkoituksessa piilee jo asian ydin. Dokumentit pureutuvat yleisesti ottaen tärkeisiin ajankohtaisiin aiheisiin. Kun niitä näytetään suurelle yleisölle dokumenteille tarkoitettussa festivaalissa on selvää, että silloin vaikutetaan yhteiskunnallisesti jos ei suoraan niin ainakin välillisesti ihmisten tunteisiin ja ajatuksiin. DocPointilla on yhteiskunnallista merkitystä. Eri asia on kuinka paljon sitä on.

Asiantuntijat ovat pyrkineet haastatteluissa selventämään DocPointin merkitystä. He kokevat DocPointin ensisijaisesti nostavan asioita yhteiskunnalliseen keskusteluun. DocPoint tuo uusia näkökulmia, tekee avauksia uusiin tai unohdettuihin aihepiireihin. Se on samalla taiteellinen ja yhteiskunnallinen foorumi, joka arvostaa laadukasta ja hyvin tehtyä dokumenttia niin kuin tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita. Näin ollen se auttaa ymmärtämään maailmaa dokumenttien kautta, koska nykyään tarve ymmärtää ympäröivää maailmaa on kasvanut. Heidi Hautalan sanoin DocPoint on tämän ajan keino: ”Taiteellisuuden ja asiakysymysten erittelyn yhdistäminen on vaikuttavampaa tietoisuuden muuttamista kuin propaganda tai asian jakaminen sinällään.” (Heidi Hautala 2009). Tätä huomiota tukee myös uuden suomalaisen dokumenttielokuvan keskeinen piirre olla ”tunteiden välitystä” Samaistuminen on helpompaa. DocPoint antaa tähän mahdollisuuden tuodessaan elokuvat ja yleisön yhteen.

Tavat, jolla DocPoint toimii eräänlaisena yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina liittyvät lähinnä sen rooliin nostaa asioita esille. DocPointilla kuten dokumenttielokuvalla on tuntosarvet yhteiskuntaan kuten Jouko Aaltonen totetaa. Nykyään elämme vahvempaa murrosten ja muutosten aikaa, joka näkyy myös dokumenttielokuvissa. Ne kuvaavat muutosta ja antavat ajattelemisen aihetta, mutta eivät muuta asioita. Nykyajan ihmisille, joille mielikuvat ja mukavuustekijät merkitsevät paljon kiireisen arjen keskellä on mahdollisuus päästä osaksi festivaalia. DocPoint tekee siis dokumenttielokuvista helposti lähestyttävää kultuuria. Festivaali erottuu katukuvasta enemmän kuin yksittäinen elokuva

ja festivaalikokonaisuudesta jokainen löytää jotakin itselleen mielenkiintoista. Se, että ihmiset kerääntyvät festivaalille katsomaan dokumenttielokuvaa edesauttaa myös aikaasamaan katsomiskokemuksesta kokonaisvaltaisemman ja vaikuttavamman. Erkko Lyytinen haastattelussaan kiteyttää asian: ”Kun ihmiset näkevät ja kokevat jotain yhdessä niin se väistämättä jättää isomman muistijäljen kuin mikä tahansa muu”. (Erkko Lyytinen 2009.)

Jos siis suuri joukko ihmisiä näkee saman elokuvan ja se jättää heihin jonkun tason muistijäljen voi olettaa, että he kertovat kokemuksestaan eteenpäin. Elokuvan viesti saa jatkoa. Samaa tehtävää palvelee median kiinnostus kyseiseen elokuvaan. Se, että kyseinen dokumentti on DocPointissa tarkoittaa medianäkyvyyttä ja mahdollisia lisäesityksiä televisiossa. Eli yhä useampi ihminen saa tietää asiasta. DocPointin yhteiskunnallinen merkitys on olla asioiden esiintuoja, mutta myös linkki asioiden laajempaan yhteiskunnalliseen vaikutukseen. Voidaan puhua eräänlaisesta foorumista, joka toimii yhteiskunnallisen keskustelun alkusysäyksenä.

DocPoint toimii keskustelualustana, jonka kautta asiat saavat lisää painoarvoa. Vuorovaikutus, kuten seminaarit ja keskustelutilaisuudet edustavat konkreettisimmillaan tätä keskustelualustaa. Esimerkiksi Muutos 09- seminaari oli todella antoisa tapahtuma, josta osanottajat saivat uusia virikkeitä. Se, että DocPointin ohjelmistoon kuuluu seminaareja ja keskustelutilaisuuksia kertoo organisaation halusta olla aktiivinen yhteiskuntaan päin. He ovat myös aktiivisia median ja ulkomaitten suhteen. DocPoint on ja tulee olemaan kiinnostunut yhteisistä asioistamme niin ulkomailla kuin kotimaassa ja haluaa tuoda niitä esille ohjelmistonsa ja oheisohjelmiensa kautta, sekä viestittää medialle sanomaa. Kaikkeaa tätä määräävät kuitenkin viimekädessä tarjolla olevat elokuvat, joiden valinnassa festivaalin raadilla on iso merkitys. Unohtaa ei sovi myöskään kansalaisjärjestöjä ja muita yhteistyökummaneita joiden avulla festivaalia rakennetaan.

Se, että DocPointia on luonnehdittu yhteiskunnallisemmaksi näkyy mm. raadin kokoonpanossa, jossa vuosi vuodelta on enemmän yhteiskunnallisia vaikuttajia sekä yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kuten Dodo’n kanssa. Edellämainittujen tahojen ja festivaaliorganisaation vuorovaikutuksessa syntyy kiinnostava kokonaisuus, joka nojaa valittuihin elokuvaan. Annika Grofin mukaan: ”DocPoint vaikuttaa yhteiskunnallisesti sitä kautta, minkälaisia elokuvia siellä esitetään. Ovatko ne aiheeltaan, otteeltaan ja tekemisen tavoiltaan sillä tasolla, että ne vaikuttavat suoraan yleisöön.” (Annika Grof 2009). Yleisössä, joka dokumentteja näkee piilee voima vaikuttaa asioihin, vaikkapa äänestämisen kautta.

Annika Grof haluaakin Liikkumavaran kautta näyttää miten valtiollisella tasolla päätöksentekoprosessi tapahtuu, mutta sitäkin enemmän hän painottaa äänestäjän vastuuta. Kansanedustajia ja koko eduskuntalaitosta voi toki haukkua, mutta viime kädessä on äänestäjän vastuu keitä eduskuntaan valitsee ja millä perusteilla. Katsomiskokemus yhdistettynä seminaareihin ja keskustelutilaisuuksiin osanottoon eli vuorovaikutteiseen toimintaan saa aikaan kokonaisvaikutuksen, jolla on voimaa vaikuttaa ihmisen ajattelutapaan ja maailmankatsomukseen.

Ihmisiin vaikuttaminen dokumenttielokuvan kautta on mahdollista, mutta sen mittaaminen on vaikeaa. Asiantuntijatkaan eivät löytäneet yksiselitteisiä vastauksia siihen, voiko DocPoint ja erityisesti suomalainen dokumenttielokuva vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Niiden vaikutus on olemassa, mutta käyttäisin tässä kohdassa termiä ”hiljainen” vaikuttaminen. DocPointin ohjelmiston ja oheisohjelman aiheet vaikuttavat pinnan alla. Ne antavat mahdollisesti alkusysäyksen muutokseen ajattelutavoissa, mutta onko niillä todellista voimaa muuttaa yhteiskunnallisia asioita ja aiheuttavatko ne konkreettista muutosta on eri juttu. Siihen yritän löytää selvyyttä seuraavassa.

DocPoint tarjoaa yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen foorumin kuten Jouko Aaltonen toteaa. Konkreettisimmillaan tämä näkyy seminaareissa, joiden kautta vaikutus voi levitä. Mitä enemmän DocPoint ottaa kantaa asioihin kuten vuoden 2009 muutos- ja totuusteemoilla, sitä enemmän se osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun ja sitä kautta muutokseen. Elämme yhteiskunnallisten mullistusten ja murrosten aikaa, joten DocPointin kaltaiselle yhteiskunnalliselle toiminnalle aika on otollinen. Nykymaailmassa tapahtuu paljon asioita, joita emme ymmärrä. Näiden asioiden valottajana DocPoint on ensiarvoisessa asemassa. Esimerkiksi Liikkumavara tuo esille kaivattua läpinäkyvyyttä politiikkaan ja poliittiseen päätöksentekoon.

Asiantuntijat eivät kuitenkaan usko Liikkumavaran saavan aikaan välittömiä seurauksia. Osa jopa kokee vaikutuksen passivoivaksi. Mielestäni sillä on enemmänkin stimuloiva vaikutus niin päättäjiin omassa työssään kuin kansalaisiin esimerkiksi äänestysaktiivisuuden suhteen, koska kyseessä on meitä kaikkia koskettava elokuva. Toisaalta Suomessa keskustellaan liian vähän yhteiskunnallista asioista. Syynä Neuvosen tapaan pidän suomalaisten välinpitämättömyyttä yhteisistä asioista.

Kysymys kuulukin, onko tämän tyyllisellä poliittissävyytteisellä dokumentilla jalansijaa? Olemmeko liian tyytyväisiä huomataksemme yhteiskuntamme peruspilarin, poliittisen päätöksenteon puutteita. Elokuvan kautta, joka kuvaa hälyttävällä tavalla näitä ongelmia, ihmiset saavat uuden näkökulman ja toivon mukaan kyseenalaistavat totuutena pidettyjä asioita. Tämän tyylinen vaikutus voisi olla Heidi Hautalan mielestä tulevaisuuden suunta. Läpinäkyvyyttä ei ole koskaan liikaa. Ihmisillä on mielestäni oikeus tietää yhteisistä asioista. Mitä enemmän läpinäkyvyyttä on, sitä enemmän luottamus kasvaa poliittista järjestelmää kohtaan. Dokumenttielokuvan tarkoitus on aina ollut tuoda asioita esille, myös sellaisia, jotka eivät ole olleet julkisia. Se on dokumenttielokuvan ja DocPointin yksi hienoimmista ansioista. Ne on totuuden äänitorvia, joita kaivataan.

Suomessa, jossa päätöksenteko on hillityä ja luottamus kansanedustuslaitokseen suuri, on muutosten aikaansaaminen vaikeaa. DocPoint kuitenkin vahvistaa Hautalan mukaan lähestymistapaa, jossa politiikka kuuluu kaikille ja koko ajan. Se luo ilmapiiriä, jossa yhteisistä asioista saa ja pitää keskustella. DocPoint ei kuitenkaan pakota ketään vaan sen arvo on aktivoimisessa. Se sopii mielestäni suomalaiseen maltilliseen kulttuuriin, jossa kansalaisilla on vapaus valita ja muutokset tapahtuvat hitaasti. DocPoint on kulttuuritoimintaa, jolla on yhteiskunnallisen vaikutuksen kautta muutosvoimaa. Se saattaa ihmisiä ja keskeisiä teemoja yhteen ainutlaatuisella tavalla kuten Neuvonen asian toteaa: ”DocPoint on tapaamispaikka, joka antaa kollektiiviselle joukolle kasvutilaa ja välineet siihen. DocPoint luo yhteisiä puheenaiheita ja yhteisiä jaettuja kokemuksia.” (Aleksi Neuvonen 2009).

Kaikki on kuitenkin kiinni tekijöistä ja aiheista. Elokuvien sisältö määrää millaista voimaa vuosittaisella festivaalilla on. Taiteellisen johtajan Erkkö Lyytisen mukaan yhteiskunnalliset teemat ovat osa DocPointia tulevaisuudessakin. Yhteiskunnallisten asioiden korkeatasoinen ja monipuolinen esiintuominen ylläpitää keskustelua, joka on tervetullutta muutosta suomalaiseen yhteiskuntaan.

7 YHTEENVETO

DocPointin yhteiskunnallinen merkitys ja arvo perustuu samaan tehtävään, joka dokumenttielokuvalla on sosiaalisena ja yhteiskunnallisena taidemuotona. Tehtävänä on nostaa esille uusia aihepiirejä ja näkökulmia ajankohtaisista ja vaietuista yhteiskunnallisista asioista ja ongelmista. Tämä näkyy ohjelmistoon valikoitujen elokuvien teemoista.

Vuoden 2009 festivaalin pääteemoina olivat muutos ja totuus, joista erityisesti muutoksen ajankohtaisuutta osoittivat yhteiskunnalliset ja poliittiset elokuvat. ”DocPointilla on elokuviansa kautta yhteiskunnallinen luonne. Käsitys siitä, mikä on tämänhetkinen ja lähitulevaisuuden agenda, toimii heijastumana ohjelmistosuunnittelussa. Sitä kautta yhteiskunnallinen vaikuttavuus muodostuu.” (Erkko Lyytinen 2009). Festivaalin taiteellisen johtajan ja kotimaisen esityssarjan valintaraadin päätösten kautta festivaali kuten dokumenttielokuvakin elää maailman muutoksissa isojen kysymysten ajassa.

Asiakysymysten ja elokuvallisuuden yhdistäminen on tämän ajan keino vaikuttaa ja siinä vuoden 2009 festivaali ohjelmistonsa kautta onnistui. Dokumenttielokuvien omakohtainen lähestymistapa aiheuttaa katsojassa samaistumisen. Tästä hyvänä esimerkkinä on uusi suomalainen dokumenttielokuva, joka vetoaa katsojaan kokonaisvaltaisesti ja vaikuttaa ihmisen yhteiskunnalliseen toimintaan.

Dokumenttielokuvalla on siis suora yhteys yhteiskuntaan, joten John Griersonin ajatus siitä, että dokumenttielokuva on yhtäaikaaisesti kansalaiskasvatusta ja taidetta, on edelleen elinvoimainen. Elokuvalla on selkeä yhteiskunnallinen tehtävä, kasvattaa kansalaisia. Docpointin tehtävä on samansuuntainen.

Maailman käydessä yhteisemmäksi ja globaalien ongelmien koskettaessa jokaista, tarve ymmärtää ympäröivää maailmaa kasvaa. Tieto lisääntyy kaaosmaisesti. Sekamelskan ja viihteen keskellä DocPoint on luotettava foorumi joka tekee asiat näkyviksi ja kollektiivisesti koettaviksi. Kollektiivinen kokemus, jollainen festivaalikokemus oheisohjelmineen ja materiaaleineen on, jää muistiin ja aikaan saa myöhemmin keskustelua, vaikuttaa ja luo parhaimmassa tapauksessa alkusysäyksen toiminnalle.

Tällainen esimerkki vuoden 2009 festivaalilla oli dokumentti Liikkumavara. Se vetoaa paljastavalla aiheella, tekijän henkilökohtaisella lähestymistavalla ja laadukkaalla toteutuksella katsojaan. Elokuva kannustaa ottamaan asioista selvää ja tarkistamaan näkökantoja. Kansalaisilla on äänestysvalta. Liikkumavaran nähtyään voi miettiä, kenelle ja minkälaisille arvoille äänensä luovuttaa.

Parhaimmillaan kokemus dokumenttielokuvasta herättää keskustelua, jolla luodaan vaikuttamiselle otollista ilmapiiriä kuten DocPointissa, jossa yhteiskunnallisen keskustelun käyminen on sallittua. Osallistumispakkoa ei ole, sen sijaan tarjotaan mahdollisuus kokea.

Annetaan tilaa omille johtopäätöksille. Kokemus perustuu omaan oivallukseen ja itsensä kehittämiseen.

DocPoint on yhteiskunnallinen foorumi, jossa elokuvat, tekijät, yleisö ja julkisuus kohtaavat elokuvaesityksissä, seminaariessa ja keskustelutilaisuuksissa. Vuorovaikutus herättää keskustelua, joka vaikuttaa ihmisiin ja yhteiskuntaan. Festivaalin median kautta saamalla julkisuudella on suuri merkitys, sitä kautta syntyy laajemman yleisön kiinnostus. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen foorumina DocPoint tarjoaa keskustelualustan, konkreettisen foorumin esimerkiksi Muutos 09 -seminaarille. Se syvensi festivaalin muutosteemaa dokumenttien, tekijöiden, poliitikkojen, tutkijoiden, arkipäivän aktiivien ja yleisön vuorovaikutuksessa. Seminaarin sisällön monipuolisuuden kannalta oleellinen osa oli DocPointin ja ympäristöjärjestö Dodon yhteistyö. Yhteistyökumppanit ovat sisällön asiantuntijoita, jotka tuovat oman erityisosaamisensa ja yleisönsä mukanaan. Seminaari on tehokkaampi tapa saada ihmiset kiinnostumaan yhteisistä asioista kuin suora propaganda tai asian jakaminen ilman mielenkiintoista kehystä.

Muutos 09- seminaari kuvastaa pienoiskoossa DocPointin filosofiaa ja kiteyttää yhteiskunnallisen foorumin kokonaisilmettä. Se toimii kohtaamispaikkana ihmisille, jotka haluavat ottaa selvää maailmasta dokumenttielokuvan kautta. Samojen intressien kautta he muodostavan kollektiivisen joukon, jolle DocPoint luo yhteisiä puheenaiheita ja välineitä muuttaa maailmaa. Kulttuurityö kuten dokumenttielokuvien katsominen kollektiivisesti rakentaa minuutta ja sitä kautta yhteiskuntaa, jota DocPoint peilinä heijastaa. Ilona Hongisto tiivistää oleellisen seuraavasti: ”Dokumenttielokuvaan sisältyvä muutoksen mahdollisuus on siis kokemuksen tasolla, elokuvan ja katsojan välillä. Kun dokumenttielokuva tuottaa voimakkaita kokemuksia esimerkiksi maailmanpoliittisista tapahtumista, se saattaa omalta osaltaan edesauttaa sellaisen kollektiivisen joukon muodotumiseen, joka voi muuttaa asioita. Kysymys on siitä, otammeko me katsojat tarjouksen vastaan.” (Ilona Hongisto 2008).

8 TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Jatkoa ajatellen tämä tutkimus on hyvä lähtökohta. Se antoi arvokasta tietoa ja uusia näkökulmia DocPointin vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnallisen keskustelun foorumina ja toi uutta tietoa DocPointista elokuva-alan ammattilaisille ja kiinnostuneille. Tutkimustulok-

sista nousi esiin DocPointin merkittävyys yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä ohjelmistonsa ja oheisohjelmiensa kautta. Merkittävänä kulttuuritapahtumana sen toiminta pitää taata myös tulevaisuudessa niin, että toiminta olisi monipuolista vuorovaikusta seminaarien ja keskustelutilaisuuksien muodossa. DocPointissa ollaan pitemmällä kuin monessa muussa tapahtumassa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, koska sillä on seminaarien ja keskustelun kautta hyvä kytkös ulospäin yhteiskuntaan.

Jotta DocPoint olisi tulevaisuudessakin merkittävä tekijä dokumenttialalla ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen saralla asiantuntijat esittivät seuraavia parannusehdotuksia: Olisi toimivampaa jos teemojen ympärille rakennettaisiin entistä enemmän niihin liittyviä keskusteluja. Uusien yhteistyökumppaneiden kuten kansalaisjärjestöjen mukaan ottaminen ohjelmiston suunnitteluun ja toteutukseen vahvistaisi festivaalin säteilyä ja samalla toisi kansalaisjärjestöille näkyvyyttä DocPointin toimesta. Iikka Vehkalahti painottaakin DocPointin tarjoaman julkisuusalustan merkittävyyttä puhuessaan DocPointista dokumenttien esitysfoorumina. Hän toivookin YLE'n dokumenttiprojektin ja DocPointin vielä tiiviimpää yhteistyötä tulevaisuudessa. DocPointin brändiä voisi myös hyödyntää, jotta itse festivaalin ulkopuolella elokuvateattereiden ohjelmistossa olisi tarjolla enemmän vaihtoehtoisia ja poleemisia dokumentteja. Docpoint voisi toimia eräällä tapaa laadunvalvojana, jonka hyväksynnän jälkeen elokuvat pääsisivät julkiseen levitykseen. Tämä lisäisi dokumenttielokuvien tunnettua ja voisi myös elokuvateattereiden digitalistumisen myötä tarkoittaa ympärivuotista toimintaa. Dokumenttielokuvista tulisi helpommin lähestyttäviä. Ajankohtaisuutta on myös lisättävä. Jouko Aaltosen toteaa: ”DocPointin ja elokuvantekijöiden pitäisi olla tässä ja nyt keskustelemassa todellisuudesta. Ei riitä, että kun olemme todistamassa jotain yhteiskunnallista murrosta niin sitä kertova dokumentti tulee ulos vasta parin vuoden päästä.” (Jouko Aaltonen 2009). Dokumenttien ja DocPointin pitää toimia ajan hermoilla, vaikka se luokin haasteita. Toiminta ei voi kehittyä ilman haasteita. Niihin kuuluu vastata.

DocPointin toiminta kehittyy tulevaisuudessa. Hyvänä esimerkkinä ovat seminaarit, joissa ihmiset jakavat kokemuksiaan. Blogit ja muut keskustelufoorumit kertovat ihmisten tarpeesta kommunikoida avoimesti. Tulevaisuudessa ihmiset tarvitsevat DocPointin kaltaisia tapahtumia, joissa voi kokea, jakaa ja vaikuttaa. Kasvavat kävijämäärät DocPointissa kertovat, että sillä on tulevaisuus. DocPointilla on paikkansa yhtenä merkittävimmistä ajatuksia ja tunteita herättävänä tapahtumien ja ilmiöiden areenana kuten Aleks Neuvonen asian ilmaisee: ”DocPoint näyttää laajemmin sen, että asioihin voi suhtautua vakavahenkisesti, mutta se voi silti olla hauska, ihmisiä yhdistävää ja hyvää kulttuuritoimintaa. Se, että

on muitakin tapoja käsitellä teemoja kuin sanomalehti, on minusta jaettuna kokemuksena hirveän tärkeä ja vahva. Sitä ei ole suomalaisessa yhteiskunnassa kauheasti ollut.” (Aleksi Neuvonen 2009).

DocPointilla on siis pointtinsa.

9 LÄHTEET

Julkaisut

Aaltonen, Jouko 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa–Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Helsinki: Like

von Bagh, Peter 2007. Vuosisadan tarina, Dokumenttielokuvan historia. Porvoo: WS Bookwell Oy

DocPoint-katalogi, toimituskunta, 2009. Tampere: Hämen Kirjapaino Oy
DocPoint-festivaalilehti, toimituskunta, 2009.

Sedergren, Jari & Kippola, Ilkka 2009. Dokumentin ytimessä–Suomlaisen dokumentti- ja lyhytelokuvan historia 1904-1944. Helsinki: SKS

Silvanto, Sari (toim.), 2007. Festivaalien Helsinki–Urbanin festivaalikulttuurin kehitys, tekijät ja kokijat. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus

Haastateltavat

Aaltonen, Jouko. Tuottaja-ohjaaja. 4/2009. Helsinki.

Grof, Annika. Elokuvaohjaaja. 4/2009. Helsinki.

Hautala, Heidi. Kansanedustaja. 4/2009. Helsinki.

Lyytinen, Erkko. Taiteellinen johtaja. 4/2009. Helsinki.

Matala, Jari. Toiminnanjohtaja. 4/2009. Helsinki

Neuvonen, Aleks. Tutkimusjohtaja. 4/2009. Helsinki.

Vehkalahti, Iikka. Tuottaja. 4/2009. Helsinki.

Veijalainen, Petri. Tuottaja. 4/2009. Helsinki.

Kaikki haastattelut tehtiin tutkimuksen tekijän toimesta suorassa vuorovaikutustilanteessa.

Sähköiset lähteet

www.docpoint.info

Jouko Aaltonen <http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Dokumentti+ja+fiktio+kietoutuvat+yhteen/HS20060430SI1KU02x79>

Susanna Helke <http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Dokumentti+ja+fiktio+kietoutuvat+yhteen/HS20060430SI1KU02x79>

John Webster ja Anu Lyra <http://www.dokumenttikilta.fi/arkisto>

Helena Yli-kyyny http://lipas.uwasa.fi/ptk/hum/hum11_05.pdf

Ilona Hongisto väitöskirja http://media.utu.fi/ilona_hongisto.html

<http://blogit.yle.fi/dokblog>

<http://blogit.yle.fi/dokblog/piston-syvyydesta>

<http://blogit.yle.fi/dokblog/tulisiko?kommentoi=1>

<http://blogit.yle.fi/dokblog/poliittista-dokumenttia-etsimassaiikka-vehkalahti-221108>

<http://blogit.yle.fi/dokblog?page=18>

<http://blogit.yle.fi/dokblog/docpoint-kaipaa-ylen-dokumentteja-erkko-lyytinen-141008>

10 AIHEESEEN LIITTYVÄ KIRJALLISUUS

von Bagh, Peter 2007, Vuosisadan tarina, Dokumenttielokuvan historia. Porvoo: WS Bookwell Oy

Hirsijärvi, Sirkka. Hurme, Helena, 2001, Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Kanslaisyhteiskunta 2006 -toimikunta 2006, Kohti aktiivista kansalaisuutta, Kansalaisyhteiskunta 2006-toimikunnan raportti. Helsinki: Edita Oy

Kurki, Eeva (toim.) 2001, Dokumenttielokuva, todellisuuden luovaa käsittelyä. Helsinki: painopaikka tuntematon

Mokka, Roope. Neuvonen, Aleksi 2006, Hyvinvointivaltion yhteisöjen ajalla. Sitran raportti. Helsinki: Edita Prima Oy

Puohiniemi, Martti 2002, Arvot, asenteet ja ajankuva, Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa: Dark Oy